

MEMİ CÂN-I SARUHANÎ VE DÎVÂNÇESİ*

Memi Cân-ı Saruhânî and His Divanche

Ramazan EKİNCİ**

ÖZ

Halvetiyyenin Ahmediyye kolundan ayrılan Uşşâkiyye, XVI. asrın sonlarında Batı Anadolu'da teşekkül etmiştir. Doğum yeri olan Buhara'dan Anadolu'ya hicret ederek Uşak dolaylarına yerleşen ve Halvetî hilafeti alan Hüsâmeddîn-i Uşşâkî, Uşşâkîliğin kurucusu kabul edilir. Uzun bir süre Uşak'ta ikamet ettikten sonra Sultan III. Murad tarafından İstanbul'a davet edilen ve burada kendi adına yaptırılan tekkede irşad faaliyetlerinde bulunan Hüsâmeddîn-i Uşşâkî'nin yüz civarında halifesi olmuştur. Ancak Uşşâkiyye bu halifelerinden sadece Memi Cân Efendi üzerinden devam etmiştir.

Memi Cân Efendi aslen Saruhan vilayetindedir. Tahsiline burada başladıktan sonra Ümmî Sinân'a intisap etmiş ve seyr ü sülûkünü Hüsâmeddîn-i Uşşâkî'den tamamlamıştır. Nesir alanında, tasavvufî görüşlerini ve ibadetlerin faziletlerini anlattığı üç esere sahip olan Memi Cân-ı Saruhanî'nin aruz ve hece ölçüleriyle yazdığı şüirleri de bulunmaktadır. Muhtemelen müridleri tarafından derlenen bu şüirlerin yer aldığı, birisi gayr-ı müretteb olmak üzere iki dîvânçe nüshası günümüze ulaşmıştır. Memi Cân, Câni, Derviş Memi ve Âşık Memi mahlaslarını kullanan şairin toplam 66 şüiri tespit edilmiştir. Sade bir dille yazılan şüirlerde muhakkikâne bir edaya sahip olan şair, herhangi bir sanat kaygısı gütmeyen dinî ve tasavvufî görüşlerini başta kendi müridleri olmak üzere okuyucularına aktarmayı amaçlamıştır. Bu makalede şairin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verildikten sonra şüirleri incelenecektir. Akabinde şairin şüirlerinin mevcut iki dîvânçe nüshasından hareketle kurulmuş tenkitli metni sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Memi Cân-ı Saruhanî, Dîvânçe, Tasavvuf, Uşşâkiyye.

* Makalenin Geliş Tarihi: 24 Şubat 2017
Makalenin Kabul Tarihi: 03 Mart 2017

** Arş. Gör. Dr. Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, ramazanekinci@hotmail.com

ABSTRACT

Uşşâkiyye, which diverged from the Ahmediyye branch of the Halvatiyya order, was founded in Western Anatolia in the late 16th century. Immigrating from his birth place, Bukhara to Anatolia and, then, settling around Uşak, and being a caliphate of the Khalwati order, Hüsâmeddîn-i Uşşâkî is accepted as the founder of Ushshaki path. After living in Uşak quite a while, he was invited to İstanbul by Sultan Murad III and participated in guidance (irşad) activities in his official Dervish Lodge. He had around a hundred caliphates. However, Ushshaki was maintained only by Memi Cân Efendi, one of these caliphates.

Memi Cân Efendi was originally from the province of Saruhan. After beginning his education there, he became a disciple of Ümmî Sinân and completed his Sufi education under Hüsâmeddîn-i Uşşâkî's supervision. Memi Cân-ı Saruhanî wrote poems composed in aruz prosody and syllabic meter, and had three works in prose in which he explained his opinions on Sufism and merits of worship. Consisting of these poems and possibly compiled by his disciples, two book of poems copies, one of which is irregular, have reached today. There exist 66 poems ascribed to Memi Cân, who also used pseudonyms such as Cânî, Dervish Memi and Âşık Memi. Creating an omnipotent tone in his poetry in which he employs a plain style, the poet aimed to convey his religious and sufi opinions to his readers and especially his disciples in his poems without regard to aesthetic concerns. In this article, his poems will be examined after providing information about his life and works. Afterwards, the critical version of the text, composed in accordance with two existing Divanche copies of his poems will be presented.

Keywords: Memi Cân-ı Saruhanî, Divanche, Islamic Sufism, Ushshaki Dervish Order.

Giriş

XVI. asırda Osmanlı coğrafyasında Mevleviyye, Nakşbendiyye, Bayramiyye, Zeyniyye, Kübreviyye, Kâdiriyye, Şâzeliyye ve Halvetiyye gibi birçok tarikat faaliyet göstermiş, bunlar arasında oldukça geniş etki sahasına sahip olanlardan biri de Halvetiyye'dir.

XIV. asırda Hazar denizinin güneybatısında bulunan Geylân bölgesindeki Lâhîcân'da doğup büyüyen Ömer el-Halvetî (ö. 800/1397-98) tarafından kurulan bu tarikat, Ömer el-Halvetî'nin halifelerinin değişik bölgelere dağılmasıyla İslâm dünyasının en yaygın tarikatı olma hüviyetini kazanmıştır.¹ Tarikatın Anadolu topraklarına yayılması ise Seyyid Yahyâ-yı Şîrvânî'nin (ö. 869/1464-65) halifeleri vasıtasıyla olmuştur.² Zamanla tarikatın yaygınlık sahası arttıkça Pîr İlyas ve Yahyâ-yı Şîrvânî kolu olmak üzere ikiye ayrılmış; Yahyâ-yı Şîrvânî kolundan Habîb-i

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Süleyman Uludağ, "Halvetiyye", *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 15, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1997, ss. 393-395.

² Reşat Öngören, *Osmanlılar'da Tasavvuf*, İstanbul: İz Yay., s. 27.

Karamanî Şubesi, Cemâliyye, Şa'bâniyye, Ahmediyye ve Rûşeniyye gibi şubeler teşekkül etmiştir.

Yukarıda isimleri anılan şubelerden Yiğitbaşı Ahmed Şemseddîn-i Marmaravî'nin kurduğu Ahmediyye kolu zamanla Sinâniyye, Uşşâkiyye, Ramazâniyye ve Mısıriyye olmak üzere dört ana şubeye ayrılmıştır.³ Bu makalenin konusunu da XVI. yüzyılda Batı Anadolu'da Hüsameddîn-i Uşşâkî'nin tesis ettiği Uşşâkiyye tarikatının ilk müntesip ve halifelerinden Memî Cân-ı Saruhanî'nin hayatı ve dîvânçesi teşkil etmektedir. Çalışmada öncelikle şairin yaşamı, eserleri ve edebî şahsiyeti hakkında bilgi verilecek, ardından bugüne kadar yayımlanmamış olan dîvânçesinin kısmî incelemesi ve tenkitli metni sunulacaktır.

Memî Cân-ı Saruhanî

1.1.Hayati⁴

Memî Cân'ın hayatı hakkında bilinenler oldukça sınırlıdır. Doğum tarihi bilinmeyen şair aslen Saruhanlıdır. XVI. asırda Saruhan sancağının sınırları bugünkü Manisa'dan çok daha geniş olduğu için şairin doğum yerinin tespiti güçtür. Nev'îzâde Atâyî, şairin adını "Mehmed" olarak, Ayvansarâyî ise nisbesini "eş-Şeyh Mehmed Memî Cânverdi Efendi" şeklinde kaydetmiştir.⁵ Hüseyin Vassâf "Memî Cân" isminin Muhammed Cân'dan kinâye olduğunu ifade etmiştir.⁶ Kaynaklarda "Memî Cân Efendi" adıyla bilinen şair, ilk tahsilini memleketinde tamamlamıştır. Tarikat âdâbının gereklerini yerine getirdikten sonra Hüsâmeddîn-i Uşşâkî'nin yanında seyr ü sülûkünü

³ Mahmut Erol Kılıç, "Uşşâkiyye", *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 42, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2012, s. 232.

⁴ Şairin hayatı hazırlanırken aşağıdaki kaynaklardan istifade edilmiştir: Suat Donuk (hızl), *Nev'îzâde Atâyî, Hadâiku'l-Hakâ'ik fi-Tekmilati's-Şakâ'ik*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2015, Basılmamış Doktora Tezi, s.1202; Şeyhî Mehmed Efendi, *Vekâyi'ü'l-Fuzalâ*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine 1308, vr. 29a; Ahmed Rifat, *Lugat-ı Târîhiyye ve Coğrâfiyye*, I, İstanbul, 1299, s. 151; Ali Yılmaz ve Mehmet Akkuş (hızl), *Hüseyin Vassaf, Sefîne-i Evliyâ*, 3, İstanbul: Kitabevi Yay., 2011, s. 309 / 4, s. 319, 345, 378, 385-387, 419; Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, I, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1333, s. 141-42; Cemal Kurnaz ve Mustafa Tatcı (hızl.), *Mehmed Nâil Tuman, Tuhfe-i Nâilî*, II, Ankara: Bizim Büro Yay., 2001, ss. 4059/4858; Fahri Ç. Derin – Vahid Çabuk (hızl.), *Hüseyin Ayvansarâyî, Mecmûa-i Tevârîh*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yay., 1985, s. 219; Komisyon, (1986), "Memî Cân Efendi", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 6, İstanbul: Derghâh Yay., s. 246; Mahmut Erol Kılıç, "Manisalı Şeyh Memîcân-ı Saruhânî (v. 1008-1600) ve Eserlerinde Mevlânâ'dan Tesirler", *I. Uluslararası Mevlânâ, Mesnevî ve Mevlevîhâneler Sempozyumu Bildirileri*, Manisa, 2002, ss. 205-220; Mahmut Erol Kılıç, "Memî Can Efendi", *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 29, Ankara: Diyanet Vakfı Yay., 2004, s. 86; Memî Cân Efendi, *Dîvân*, Süleymaniye Ktp. Hasan Hüsnü Paşa 796; Müjgan Cunbur, "Memî Can", *Türk Dünyası Edebiyatları Ansiklopedisi*, 6, Ankara: AKMB Yay., 2005, s. 300; Müstakim-zâde Süleymân Sa'deddin Efendi, *Mecelletü'n-Nisâb*, Tıpkıbasım, Ankara: Kültür Bak. Yay., 2000, vr. 408a; Nuri Akbayar (hızl.), *Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî*, III, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 1996, s. 1028; Ramazan Ekinci, (hızl), *Hâfiz Hüseyin Ayvansarâyî, Vefeyât-ı Ayvansarâyî*, İstanbul: Buhara Yay., 2013, s. 140; Ramazan Ekinci, "Memî Cân Efendi", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2014. <http://www.turkedebiyatuisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=3178>.

⁵ Özcan, age, 1989a, s. 467; Ekinci, age, s. 140.

⁶ Yılmaz-Akkuş, age, 386.

tamamlayarak onun halifeleri arasında yer almıştır.⁷ *Veke'yi 'ü'l-Fuzalâ* yazarı Şeyhî ve Müstakimzâde, Memî Cân Efendi'yi Hüsâmeddîn-i Uşşâkî'nin de feyzaldığı Ümmî Sinan'ın (ö. 976/1568) halifelerinden biri olarak göstermektedirler.⁸ Bu bilgiler Memî Cân Efendi'nin, önce Ümmî Sinan'a intisap edip ardından Halvetiyye'nin Uşşâkiyye kolunun pîri Hüsâmeddîn-i Uşşâkî'den seyr ü sülûkünü tamamlamış olabileceğini düşündürmektedir. Hüsâmeddîn-i Uşşâkî'nin 100'ü aşkın halifesi içinde günümüze kadar ulaşabilen yegâne kolun kendisiyle devam etmesi, Memî Cân Efendi'yi Uşşâkîlik tarihinde önemli bir yere sahip kılmaktadır.⁹ Kaleme aldığı Uşşâkî silsilesinde Hüseyin Vassâf bu durumu şöyle ifade etmektedir:

Hüsâmeddîn-i Uşşâkî Hudâ'dan lutf u ihsândır
Semâ-yı 'aşk u irfâna mu'allâ bedr-i tâbândır

Tarîkından nice ehl-i velâyet çıkdı meydâna
Husûsan pey-rev-i pîr-i tarîkat **Şeyh Memî Cân**'dır¹⁰

Memî Cân Efendi'nin *Sicill-i Osmânî*'de Nakşî şeyhi olduğu kayıtlıysa da diğer kaynaklarda bu bilgiyi teyit edecek malumat yoktur.¹¹ Şair Manisa, Bursa ve İstanbul yöresinde Uşşâkî tarikatının yayılmasında önemli rol oynamıştır. Evliya Çelebi'nin *Seyahatnâme*'sinde “Kutb-ı Aktâb eş-Şeyh Memî Cân Efendi”¹² diye zikrettiği Memî Cân Efendi, on altı halife yetiştirmiş; silsilesi bunlardan Gelibolulu Şeyh Ömer Karîbî Efendi üzerinden devam etmiştir. Bir başka halifesi de Bursalı şair Şeyh Mehmed Subhî Efendi'dir.¹³ Kurduğu sohbet ve zikir halkasıyla uzun süre irşâd faaliyetlerinde bulunan Memî Cân Efendi 1008/1599-1600 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Ölümüne XVI. asır şairlerinden Hâşimî tarafından şöyle tarih düşürülmüştür:

Âlemün kutbı Memî Cân bu cihândan gitdi
Bâğ-ı Rıdvân'a irişüp yine mihmân-ı 'azîz
İşidüp Hâşimi dâ'î didi târîhin anun
Eyleyüp rûhî revân virdi Memî cân-ı azîz (1008/1599-1600)¹⁴.

Hüseyin Vassâf'ın kaydettiğine göre Memî Cân Efendi'nin vefatına “el-vâ'iz” ve “şeyh-i zamân” ibareleriyle de tarih düşürülmüştür.¹⁵

⁷ Yılmaz-Akkuş, *age*, s. 319.

⁸ Özcan, *age*, 1989b s. 50; Müstakimzâde, vr. 408a.

⁹ Kılıç, *agm*, s. 86.

¹⁰ Yılmaz-Akkuş, *age*, s. 345.

¹¹ Akbayar, *age*, s. 141.

¹² Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı (hızl), *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi, 1. Kitap*, İstanbul: Yapı Kredi Yay, 2011, s. 176. Şairin vefâtına düşürülen tarihi bildiren ilk kişi Evliyâ Çelebi'dir.

¹³ Kılıç, *agm*, s. 86.

¹⁴ Hâfiz Hüseyin Ayvansarayî, *Mecmû'a-i Tevârîh*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine 1565 vr. 66b. Ayvansarayî şairin vefatını sehven 1002 olarak bildirmiş ancak tarihin ebed hesabına göre sayı değeri 1008'dir.

¹⁵ Yılmaz-Akkuş, *age*, 386.

Memi Cân Efendi'nin tekkesi, bir hâne-dergâh olarak Fatih'te bugün cami şeklinde kullanılan Emîr Buhârî Tekkesi'nden Hüsrev Paşa'ya inen (şimdi Sarıgözel caddesi) yokuş üzerinde bulunmaktaydı. Vefat ettiğinde bu müstakil tekkeye defnedilmiştir. Ahmed Rifat Efendi, Memi Cân Efendi'nin türbesini İstanbul ve civarındaki ziyaretgâhlar arasında zikreder.¹⁶ Türbenin 1920'lerdeki durumu hakkında bilgi veren Hüseyin Vassâf, burasının Cibali yangınında tamamen yandığını söyler. Cumhuriyet dönemi imar çalışmaları esnasında türbenin bulunduğu arsa üzerine yeni binalar yapılmıştır.¹⁷

1.2.Eserleri

Memi Cân-ı Saruhânî'nin üçü mensur, biri manzum olmak üzere dört eseri bulunmaktadır:

1. *Lübbü'l-Usul fî-Mâ'rifeti't-Tarîki'l-Vüsûl*: Seyyid Alizâde'nin *Şir'atü'l-İslâm* adlı kitabından nakiller, Ferîdüddîn-i Attâr ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî gibi sûfilerden alınan beyitlerle süslenen kitapta daha çok ibadetlerin faziletleri anlatılmaktadır. Eserin beş nüshası bilinmektedir (Hacı Selim Ağa Ktp., Aziz Mahmud Hüdâyî, nr. 670; İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 1278, nr. 197/1; Çorum Hasan Paşa Ktp., nr. 819; Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Genel, nr. 1440/1a-54b)¹⁸

2. *Metâlibü's-Sülûk fî-Beyâni't-Tarîki'l-Meslûk*: Bu kitap bir önceki esere zeyil veya tetimme olarak yazılmıştır. Memi Cân Efendi'nin 998/1590 yılında istigrak halinde iken müridi Muslihüddîn-i Rûmî'ye imlâ ettirdiği eser, III. Murad'a sunulmuştur. Eserin İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 822'de kayıtlı bir nüshası bulunmaktadır.¹⁹

3. *Uknûmü'l-Hikem fî-Ma'rifeti'l-Sirri'l-Kıdem*: Memi Cân Efendi'nin III. Murad için yazdığı bir methiyesinin, müridi Mehmed Kadı el-Çorûmî tarafından yukarıdaki adla şerhedildiği kaydedilmekteyse de eser incelendiğinde bu kişinin şârih değil, kâtip olduğu anlaşılmaktadır. Eserde Mehmed Kadı, Memi Cân Efendi'nin önceki iki kitabını Muslihüddîn-i Rûmî adlı müridine, bunu ise kendisine imlâ ettirdiğini belirtmektedir. Esere, Memi Cân Efendi'nin Sultan Murad'ın methine dair yazdığı beş beyitlik bir manzumenin şerhi yapılarak başlanmış, seksen varakta ancak iki beyit şerh edilebilmiştir. Bir şairin kendi şiirini yine kendisinin şerh etmesine güzel bir örnek olan bu kitap, ilk bakışta padişaha hoş görünmek maksadıyla yazılmış gibi zannedilirse de şerhte padişahın adının geçmediği ve mücerret tasavvuf yorumların yapıldığı görülmektedir. Kitabın Süleymaniye Kütüphanesi Fatih 2559 numarada kayıtlı bir nüshası bulunmaktadır.²⁰

4. *Dîvânçe*: Eser hakkında ileride ayrıntılı bilgi verilecektir.

¹⁶ Ahmet Rifat, *age*, s. 151.

¹⁷ Kılıç, *agm*, s. 86.

¹⁸ Kılıç, *age*, s. 210.

¹⁹ Kılıç, *age*, s. 210.

²⁰ Kılıç, *agm*, s. 87.

1.3.Edebî Şahsiyeti

Memî Cân Efendi'nin eserleri üzerinde bugüne kadar yapılan tek çalışma, Mahmut Erol Kılıç'a aittir. Şairin mensur eserleri üzerinde yaptığı araştırmalar neticesinde Kılıç, edebiyat tarihimizdeki birçok mutasavvıf şahsiyette de görüldüğü üzere Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinden tesirler tespit etmiştir.²¹ Diğer sûfî şair ve yazarlar gibi Memî Cân Efendi de şiirlerinde sade bir dil; nesirlerinde ise tasavvufî ıstılah ve remizlerin bolca yer aldığı, şiirlerine nazaran kısmen ağdalı bir dil kullanmıştır. Şiirlerinin tamamının muhtevası dinî ve tasavvufîdir. Bunların büyük çoğunluğunda Allah aşkını dile getirmiş; Allah'ın isim ve sıfatlarını zikrederek ona olan bağlılığını, sevgisini ifade etmiştir. Bazı şiirlerinde vahdet-i vücud düşüncesini ön plana çıkarmıştır. Ayrıca şair, Hz. Peygamber'e duyduğu sevgi ve muhabbetin ifadesi olarak birkaç tane na't kaleme almıştır. Bu dünyanın ve buradaki nimetlerin geçiciliğini sık sık vurgulayarak bâkî hayat için hazırlanmayı, ölmeden evvel ölmeyi tavsiye etmiştir. Şairin şiirlerinin bestelenip bestelenmediği bilinmemektedir. Bilhassa heceyle yazılan şiirleri bestelenmeye müsaittir. Şiirlerin tamamına yakını sanat kaygısından uzak, tasavvufî öğretiyi başta müritleri olmak üzere okuyuculara aktarmak maksadıyla sade bir dille yazılmıştır.

2. Dîvânçe

XVI. yüzyıl tekke şairleri arasında adı geçmeyen Memî Cân Efendi'nin gayr-ı müretteb bir dîvânçesi bulunmaktadır. Klasik divan tertibinden uzak bir şekilde düzenlenmiş; bilinen iki nüshasında toplam altmış altı şiiri ihtiva eden bir eserdir.

2.1. Nüsha Tavsifleri

Memî Cân-ı Saruhanî'nin dîvânçesinin bugün itibariyle tespit edilen iki nüshası bulunmaktadır.

Nüshalardan ilki Süleymaniye Kütüphanesi Hasan Hüsnü Paşa 796 numarasındaki yazmadır.²² Dil hususiyetleri göz önünde tutulduğunda bu yazmanın diğer nüshadan çok daha önce yazıldığı düşünülmektedir.

Kütüphane kayıtlarında ölçüleri bildirilmeyen ve cilt kapağının görüntüsü bulunmayan bu yazma bazı mutasavvıf şairlerin şiirlerinin gayr-ı müretteb şekilde toplandığı bir mecmuadır. Kalın, âharlı ve koyu krem renkte bir kâğıda harekeli nesih hatla yazılan eserde, başlıklarda kırmızı kalan kısımlarda siyah mürekkep kullanılmıştır. Satır sayısı bazı yapraklarda değişmekle beraber umumiyetle 10-15 arasındadır.

Memî Cân-ı Saruhanî'nin şiirlerinin bulunduğu kısım 2b-21a varakları arasındadır.

Başı 2b:

Kapuna geldüm garibem umaram senden vefâ
Merhabâ iy 'âşıkân-ı yâ Muhammed Mustafâ

²¹ Kılıç, *age*, s. 205-220.

²² Tenkitli metinde bu nüsha "H" olarak kısaltılmıştır.

Sonu 21a:

Yaratdun cümle ‘âlemi ‘âsî için yapdun tamu
Zikr-i sâfî oldu Memî *el-hamdü li’llâh* yâ Mevlâ

Şiirlerin başladığı kısımda şöyle bir başlık yer almaktadır:

–“Min Kelâmı İlâhiyyâtı Hazret-i Şeyh Memî Cân Efendi *Rahmetu’llâhi ‘Aleyh*”

Her şiirin başında kırmızı mürekkeple “Min Kelâmı İlâhî” kaydı yer almaktadır. 13a vараğında Şeyh Ömer Karîbî’ye ait bir şiir bulunmaktadır. Mecmuada saire ait toplam 53 şiir bulunmaktadır.

Dîvânçenin ikinci nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Özel 925 numarada Ömer Karîbî adına kayıtlı dîvânçenin içinde yer almaktadır.²³

Kütüphane kayıtlarında ölçüleri bildirilmeyen yazma, kırmızı mukavva bir cilde sahiptir. Yıprandığı için sırtı tamir görmüş olan yazmanın ön yüzünde “eş-Şeyh Memî Cân ve Ömer Karîbî ve Tâlib-i İrşâdî Dîvânçeleri” şeklinde yazmanın adı kayıtlıdır.

İnce, sarı renkte bir kâğıda talik kırmızı bir hatla yazılan eserde, başlıklarda kırmızı, kalan kısımlarda siyah mürekkep kullanılmıştır. Satır sayısı bazı yapraklarda değişmekle beraber umumiyetle 12-24 arasındadır.

Tamamı 62 yaprak olan yazmanın ön kapağının iç yüzüne besmele yazılı ve Muhammed Süresi’nin 19. âyeti kayıtlıdır. Kapak sayfasının ön ve arka yüzleri boştur. Zahriyede Ömer Hulûsî’nin (ö. 1868) birisi tasavvufî öğeler ihtiva eden, diğeriye Emevi halifesi Yezid (ö. 683) aleyhinde olan iki manzumesi kayıtlıdır.

1b-27a arasında *Ömer Karîbî Dîvânçesi* yer almaktadır. Dîvânçenin sonunda Hüseyin Vassâf’ın Karîbî’nin şiirleri hakkında yazdığı bir beyit kayıtlıdır.

27b’de *Memî Cân-ı Saruhânî Dîvânçesi* başlar. Kısmen müretteb bir şekilde²⁴ düzenlenen eserde 58 şiir bulunmaktadır. Eser 38b’de tamamlanmaktadır.

Başı (27b)

İy gönül hâlün nedür âgâh olup bak sen sana
Görinür ‘aynıyla ‘aynun âyîne tut sen sana

Sonu (38b)

Du‘âsıyla du‘âcıdur **Memî** kemter kulı va’llâh
Anı sultân murâd itdi velî Sultân Murâd oldu

39a’da Hüseyin Vassâf’ın Tâlib-i İrşâdî hakkında kaleme aldığı 5 beyitlik medhiyesi kayıtlıdır. 39b’de başlayan *Tâlib-i İrşâdî Dîvânçesi* 60b’de sona ermektedir.

²³ Tenkitli metinde bu nüsha “Ö” olarak kısaltılmıştır.

²⁴ Son dört şiir kafiyeleri gereği dîvânçenin farklı yerlerinde bulunması gerekirken şiirleri tertip eden kişi buna dikkat etmemiştir.

Bundan sonra yırtık kısımları bulunan ve üzerinde çeşitli hesapların yapıldığı mürekkebi akmış, yazıları silinmiş iki yaprak gelir. Arka kapağın iç yüzüne Tâlib-i İrşâdî'nin vefâtına düşürülmüş beş beyitlik bir tarih manzumesi yer almaktadır.

Yazmada herhangi bir istinsah ya da istishab kaydı yer almamaktadır. Yazmanın en erken tamamlanma tarihi Tâlib-i İrşâdî'nin (ö.1880-81) hayatta olduğu XIX. asrın sonları kabul edilebilir.

2.2. Nazım Şekilleri

Bilhassa Hasan Hüsnü Paşa 796 numarada kayıtlı nüshada bildirildiği üzere şairin tüm şiirleri “İlâhî” formunda yazılmıştır. Bunların büyük bir kısmında klasik Türk Edebiyatı nazım şekilleri kullanılmıştır. Başta gazel ve mütekerrir murabba olmak üzere müzdevic murabba, mütekerrir muhammes, mütekerrir müseddes, mütekerrir müsebbâ‘ örnekleri dîvânçede yer almaktadır. Ayrıca halk edebiyatı nazım şekillerinden koşma, koşma şarkı ve musammat koşma da dîvânçede kullanılan diğer nazım şekilleridir

2.3. Nazım Türleri

Dîvânçede klasik Türk edebiyatı ve tekke edebiyatı nazım türlerinin birçoğunun örneği mevcuttur. Başta klasik Türk edebiyatı nazım türlerinden münâcât, tevhid ve na‘t örneklerinin yanı sıra, tekke edebiyatı nazım türlerinden ilâhîler ve yarım kalmış bir elifnâme bulunmaktadır.²⁵ Ayrıca Uşşâkiliğin kurucusu ve Memi Cân-ı Saruhanî'nin de piri olan Hüsâmeddîn-i Uşşâkî ve şairin yaşadığı devirde tahtta olan Sultan III. Murad (ö. 1595) için yazılmış birer medhiye de dîvânçede yer almaktadır.

2.4. Vezin

Şairin toplam 66 şiirinin 31'i hece, 35'i aruz ölçüsüyle yazılmıştır. Heceyle kaleme alınmış toplam 31 şiirde şu ölçüler kullanılmıştır:

- 12 şiirde 11'li Hece Ölçüsü
- 9 şiirde 16'lı Hece Ölçüsü
- 7 şiirde 14'lü Hece Ölçüsü
- 2 şiirde 12'li Hece Ölçüsü
- 1 şiirde 15'li Hece Ölçüsü

Geriye kalan 35 şiirde aruzun sık kullanılan bahirlerinden remel ve hecez bahirleri tercih edilmiştir:

- 26 şiirde *Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün*
- 8 şiirde *Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün*
- 1 şiirde *Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Fe‘ülün*

²⁵ Elifnâmenin bir neşri için bk. Lokman Taşkesenlioğlu, “Divan Edebiyatında Elifnameler Ve Bilinmeyen İki Elifname Örneği: Memi Can Saruhânî ve Ömer Karîbî Elifnameleri”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* [TAED], 58, Erzurum 2017, ss. 159-202.

Heceyle yazılan şiiirlerde nadiren, aruzla kaleme alınan şiiirlerde ise birçok vezin aksaması ve aruz kusuru bulunmaktadır. Ayrıca heceyle yazılan şiiirlerde durakların aksadığı da görülmektedir.

2.5. Kafiye

Manzum metinlerde şairin kullandığı en temel ahenk unsuru kafiye ve rediftir. Birçok kafiye çeşidinin yer aldığı *Memî Cân-ı Saruhânî Dîvânçesi*'nde yarım ve tam kafiye sıklıkla kullanılmıştır. Bunun yanı sıra zengin kafiye örneklerine de rastlanmaktadır:

Yedinci kat gökden yüksek uçarsın
Nefsünü bilmezsin 'âlim geçersin
'Amele gelince döner kaçarsın
Gelsün *lâ ilâbe illa'llâh* diyen (22)

Hak te'âlâ sevdüğine sadr ider sunar **îmân**
Gün gibi anun hayâsı 'âleme tolar hemân (28)

İren lebbeyk-i lâhûta giyer 'aşkı **silâh**ıdır
Gören gördüm dimez anı o bir zevk-i **îlâh**îdür
Ki tahkîkâ haber viren bilün anı **melâh**îdür
Gören gördüm dimez anı o bir zevk-i **îlâh**îdür (10)

Sanat kaygısı olmayan şair, kafiye hususunda fazla titiz davranmamıştır. Tıpkı diğer tekke edebiyatı şairleri gibi vezin hususunda olduğu kafiye konusunda da rahat hareket etmiş, Türkçe kelimelerle Arapça-Farsça asıllı kelimeleri kafiyeli kullanmaktan çekinmemiştir. Yer yer kulak kafiyesi kullanımları da eserde görülür. Şair, bir kelimenin aslı sesiyle diğer kelimedeki eki kafiye yapmaktadır:

Hak te'âlâ ismini zikr eyleyen gelsün **beri**
Zikr iden tâliblere olur Habîbi reh-**beri**
Zikr [ü] şükr ile **Memî Cân** nice virmesün **seri**
Fahr-i 'âlem Mustafâ yolında kurbân olalum (20)

Câniyâ dîvân-ı Hakk'a düş olan dîvâneler
Gösterür ahkâm-ı a'lâ bilmeye bigâneler
Zerreden zerre görünmez görünür göze **neler**
'Aynuma âyineyem aynaya baksam ben yogın (23)

2.6. Redif

Memî Cân-ı Saruhânî Dîvânçesi'nde ahenk umumiyetle kafiyeden ziyade redif-
le sağlanmışır. Şair redifin hemen her çeşidini kullanmıştır. Tek bir heceden birkaç
kelimelik redife kadar metinde çok zengin redif kullanımı dikkat çekmektedir:

Hak te'âlâ kırk yılı bir âna gelince bakar
Kaңçaru gitsen seni elbetde ol ine **dıkar** (13/1)

‘Âlemde sevecek **oldur benüm bir efendüm vardur**
Halk-ı ‘âlem ana kuldur **benüm bir efendüm vardur** (12/1)

Sonuç

XVI. asır tekke edebiyatı temsilcilerinden olan Memî Cân-ı Saruhanî, Uşşâkî şairlerin ilklerindedir. Hem Uşşâkî silsilesinin kendisinden devam etmesi hem de nazım-nesir sahasındaki birçok eser kaleme almış olması sebebiyle Uşşâkîlik tarihinde mühim bir yere sahiptir. Mukayese edilen iki divânçe nüshasında toplam altmış altı şiiri tespit edilen Memî Cân-ı Saruhanî, tıpkı selefleri olan diğer mutasavvıf şairler gibi, sanat endişesinden uzak durarak şiirlerini kaleme almıştır. Müridleri ve okuyucularına mesaj vermeyi şiar edinerek yazdığı şiirlerinde Allah’ın varlığı, birliği ve ona olan aşkı, tevhid inancı, vahdet-i vücûd düşüncesi, Hz. Peygamber’e duyduğu muhabbet, dünyanın geçiciliği temel konuları teşkil eder. Şiirlerin geneli itibarıyla sade bir Türkçe kullanımı dikkat çeker. Aruzla yazdığı şiirlerinde kullanılan dil, heceyle yazılan şiirlerine nazaran ağdalı kabul edilebilir. Deyim, atasözü, kelâm-ı kibâr kullanımına divânçede neredeyse hiç rastlanmaz. Ayrıca eser edebî sanatların kullanımı açısından da oldukça zayıftır. Bilhassa heceyle yazdığı şiirlerinde Yunus Emre tesiri hissedilmektedir. Şairin heceyle yazdığı şiirleri bestelenmeye uygundur.

METİN²⁶

Hâzâ Dîvânu Kutbi'l-‘arîfin Ğavsi'l-vâsilin Tâci'l-‘aşîkîn eş-Şeyh Memi Cân Kıddise Sirruhu'l-Bâkı²⁷

Bi'smi'llâhi'r-raĥmâni'r-raĥîm

-1-²⁸

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

İy gönül ĥâlün nedür āġâh olup baĥ sen saña
Görinür ‘aynıyla ‘aynuñ āyine tüt sen²⁹ baña
‘Āķıl u dānâ olanlar nice baĥdı her yaña
Bu cihân oldı mu‘ammâ sen müsemmasın aña

Kâ'inâtı ĥalk iden Ĥallâķ-ı ‘âdil ĥandadır
‘Āleme her ġüşeden baĥsam gine göz andadır
Ol münezzehdür mekândan yâr olan gör cândadır
Bu cihân oldı mu‘ammâ sen müsemmasın aña

Naĥş iden naĥşında ‘âdil gösterür ol naĥş ile
Kim gören bu göz degül yâ göz gerek naĥşı bile
Cümle eşyâda nişânı dinile gelmez dile
Bu cihân oldı mu‘ammâ sen müsemmasın aña

Fâzlı-ı ĥudret zâhir oldı râz olur zâhir yine
Bâĥımı Ĥaĥ şaĥladı yâ perde olur mı ġüne
Pertev-i nür-ı İlâhî ma‘nâda maĥfî yine
Bu cihân oldı mu‘ammâ sen müsemmasın aña

Bu felek devrân idüp seyrân ider şems ü ĥamer
Kimdür ol destine ire al idüp anı emer
Câniyâ dünyâ seni ĥoş³⁰ besledi yiye o mâr
Bu cihân oldı mu‘ammâ sen müsemmasın aña

²⁶ Transkripsiyonunu yaptığımız bu eserde düzeltme veya açıklığa kavuşturma maksadını taşıyan şahsî ilâvelerimiz, köşeli parantez içinde gösterilmiş; okunuşunda tereddüt bulunan kelimelerin yanına (?) işareti konmuştur. Şiir numaraları ve vezinler tarafımızca ilâve edilmiştir. Şiir numaralarının yanındaki dipnot işareti transkribe edilen şiirin hangi nüshada kaçınıcı varakta olduğunu göstermektedir. Aruzla yazılan şiirlerde zihaf yapılan kısımlarda uzun ünlülü yazılan kelimeler vezin gereği kısa okunmuştur.

²⁷ Hâzâ Dîvânu Kutbi'l-‘arîfin Ğavsi'l-vâsilin Tâci'l-‘aşîkîn eş-Şeyh Memi Cân Kıddise Sirruhu'l-Bâkı Ö: Min Kelâmi İlâhiyyâti Ĥazret-i Şeyh Memi Cân Efendi *Raĥmetu'llâhi*

²⁸ Ö 27b; H 5a-5b.

²⁹ tüt sen Ö: dutsañ H.

³⁰ ĥoş H: -Ö.

-2-³¹

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Kâ' inâtı ne için halk eyledi Bârî Hudâ
Birligini bileler birleyeler bay u gedâ
Hâzret-i Muştafâ'ya gösterü[ben] kıldı edâ
Birligini bileler birleyeler bay u gedâ

Şefkat ile ol Burâk'a binüben ola süvâr
Zâta karşı şâf oluben turalar çehâr-yâr
Kıl şefâ' at yâ Muhammed diyeler her ne ki var
Birligini bileler birleyeler bay u gedâ

*Ķābe kavseynde*³² lü' lü elmās ol eyledi³³
Cennet-i me'vâda tâc u hulleler hâzırladı
'İzzet ile rif' at ile gel baña kulum didi
Birligini bileler birleyeler bay u gedâ

'Ays u 'işretle mü'eyyed yaqdılar nürdan çerâk
Zâta karşı turalar kim maḥv ola nâr-ı fîrâk
Memi Cān dār-ı fenâda ḥıdmet eyle³⁴ kıl yaraḳ
Birligini bileler birleyeler bay u gedâ

-3-³⁵

11'li Hece Ölçüsü

Ağlayu[ben] gönül dökme gel yaşı
Öyle olur gönül fânîdür dünyâ
Böyle olagelmiş dünyānuñ işi
Öyle olur gönül fânîdür dünyâ

Neye geldüñ gönül bilmek gerek-sen
Her işde şöñini şaymaḳ gerek-sen
Ölümünü her dem añmaḳ gerek-sen
Öyle olur gönül fânîdür dünyâ

³¹ Ö 27b. Bu şiir H nüshasında bulunmamaktadır.

³² *Kur'ân-ı Kerim, Necm Sûresi* 53/9, "kâbe kavseyn". "iki yay arası kadar".

³³ Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

³⁴ Metinde "ḥıdmetiyle"

³⁵ Ö 28a. Bu şiir H nüshasında bulunmamaktadır.

Hakkuñ emridür[ür] konuñ göçersin
 Ecel cāmından elbet[de] içersin
 Ğayrı geçid yokdur kıandan geçersin
 Öyle olur gönül fānīdür dünyā

Kanı bizden muqaddem gelen ‘āşıklar³⁶
 Baqmadı dünyāya kendözin şaqlar
 Bilmiş ol **Memi Cān** ecelin yoqlar
 Öyle olur gönül fānīdür dünyā

-4-³⁷

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Āh elinden rūzgāruñ mürdeyem öldüm ğarīb
 Var mıdur ‘ālemde iy dil ben gibi merd-i ğarīb
 Yā İlāhī ire luṭfuñ ‘izzetüñ-çün³⁸ ‘an-ğarīb
 Var mıdur ‘ālemde iy dil ben gibi merd-i ğarīb

*Hamdü li'llāh*³⁹ nūr-ı Aḥmed irişüp⁴⁰ birden bire
 Kim gerekdür devr⁴¹ içinde ol biri birden göre
 Bir refiküm yoq cihānda yüzümi kodum yire
 Var mıdur ‘ālemde iy dil ben gibi merd-i ğarīb

Cüş idüp ‘irfān içinde devr iderdüm⁴² derd ile
 Gül-‘izārı seyr⁴³ iderdüm yār ile yārān ile
 Şimdiki ḥālüm⁴⁴ bilenler naql ider dilden dile
 Var mıdur ‘ālemde iy dil ben gibi merd-i ğarīb

‘Ākıl u dānā olanlar ḥālüme kılsa⁴⁵ nazār
 Şāzılıqda⁴⁶ yār olanlar şimdi gör benden bezer
 ‘Ays u nüş içre⁴⁷ enişüm hep ḥazer eyler ḥazer
 Var mıdur ‘ālemde iy dil ben gibi merd-i ğarīb

³⁶ Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

³⁷ Ö 28a; H 16b.

³⁸ ire luṭfuñ ‘izzetüñ-çün Ö: ‘izzetüñ-çün ire luṭfuñ H.

³⁹ “Hamd Allah’a mahsustur.”

⁴⁰ irişüp H: naql ider Ö.

⁴¹ Kim gerekdür devr H: Kimdür ol kim derd Ö.

⁴² devr iderdüm H: dem ururdum Ö.

⁴³ seyr H: devr Ö.

⁴⁴ Şimdiki ḥālüm H: Şimdi ḥālümü Ö.

⁴⁵ kılsa H: kılsuñ Ö.

⁴⁶ Şāzılıqda H: Şādılıqda Ö.

⁴⁷ içre Ö: iden H.

Ehl-i tevḥîdem⁴⁸ derûnî Hû direm Hû **Cāniyā**
Kimdür ol ‘ irfān içinde aldı ḥālüm ḥāliyā⁴⁹
Rāh-ı ‘ aşka düş olaldan⁵⁰ kalmadı bir būriyā⁵¹
Var mıdur ‘ âlemde iy dil ben gibi merd-i ğarîb

-5-⁵²

12’li Hece Ölçüsü

Yā Mevlā yā Ğanî ‘ aşkuñ vir şevküñ vir
Bilmezem ben beni ‘ aşkuñ vir şevküñ vir
‘ Āşıklar⁵³ gelsünler rengümden alsunlar
Derde ṭālib olsunlar ‘ aşkuñ vir şevküñ vir⁵⁴

‘ Ummāna ṭalalum⁵⁵ dalalum faẓluñla dolalum⁵⁶
Hızır tek bulalum ‘ aşkuñ vir şevküñ vir
Cām-ı ‘ aşk nüş olsun içen bî-hüş olsun
Memî ser-ḥoş olsun ‘ aşkuñ vir şevküñ vir

-6-⁵⁷

11’li Hece Ölçüsü

Neden geldük neye bile-bilenler
Şimdi bildi bizden öñdin ölenler
Ölse gerek bunda bākî kalanlar
Yoqlık ile buldı Hāḫḫı bulanlar

Sultān-ı enbiyā bizi kayırdı
Men ‘ arefe nefsehüyî⁵⁸ buyurdı
Nefsin bilen mā-sivādan el yudı
Yoqlık ile buldı Hāḫḫı bulanlar

⁴⁸ tevḥîdem H: tevḥîde Ö.

⁴⁹ Kimdür ol ‘ irfān içinde aldı ḥālüm ḥāliyā Ö: Zıkr-i ḥāşşa dal olanlar oldu fālin ḥāliyā H.

⁵⁰ düş olaldan H: yār olaldan Ö.

⁵¹ būriyā Ö: bir riyā H.

⁵² Ö 28a-28b; H 17b.

⁵³ ‘ āşıklar H: ‘ āşıkem Ö.

⁵⁴ Bu bendin son iki mısraı H nüshasında ikinci bendin başındadır.

⁵⁵ ṭalalum Ö: dalalum S.

⁵⁶ dolalum H: olalum Ö.

⁵⁷ Ö 28b; H 19b-20a.

⁵⁸ “Nefsini bilen Rabb’ini bilir.” mânâsındaki hadîs-i şerîfe telmih yapılmıştır. (el-Aclûnî, *Keşfü’l-hafâ*, 2, 262.)

‘ Ākıl olan birer nişân kodılar
Zikr-i tevḥîd ile kendin yudılar
Dünyâ varlığına yâ Hû didiler
Yoqlıq ile buldı Ḥaqqı bulanlar

Veliyyu’llāh itdüklerin idelüm
Ḥaḡ rızāsı olan yola gidelüm
Yıqılası bu dünyâyı n’idelüm
Yoqlıq ile buldı Ḥaqqı bulanlar

Ḥubb-i dünyâ cennet yolını bulmaz
Cehennemlik olur ḥālını bilmez
Memi Cân yoğ olur yolından dönmez
Yoqlıq ile buldı Ḥaqqı bulanlar

-7-⁵⁹

11’li Hece Ölçüsü

Dār-ı fenâ içre ‘ākıl olanlar
Mevlâ Mevlâ diyü yansun ‘āşıqlar
Yâ nicesi buldı beḡā bulanlar
Mevlâ Mevlâ diyü yansun ‘āşıqlar

Meydân-ı ‘aşḡ içre niçeler geldi
Fenâ fi’llāh olup ‘aḡldan ḡaldı
Ağlayu inleyü ‘āfiyet buldı⁶⁰
Mevlâ Mevlâ diyü yansun ‘āşıqlar

Allāh Allāh diseñ cān u göñülden
*Lebbeyk*⁶¹ yâ ḡulum dir saña o Sübhān
Derd ile dem-be-dem derün-ı dilden
Mevlâ Mevlâ diyü yansun ‘āşıqlar

‘ Āşıqlaruñ yolu inceden ince
Ulu meydān olur Allāh diyince
Memi Cân bulunmaz Ḥaḡ dimeyince
Mevlâ Mevlâ diyü yansun ‘āşıqlar

⁵⁹ Ö 28b; H 18a.

⁶⁰ buldı H: oldı Ö.

⁶¹ Kelime mânâsı “buyur”olan bu ifade, hacda topluca söylenen telbiyede de geçmektedir.

-8-⁶²

11'li Hece Ölçüsü

Dirîgâ korqular oldu nihânî
Yedi yirde olup korquda benî⁶³
Aluruz diyeler bu özge cānî
Biri ecel yitüp alur yegnidür

Hışım kavīm öldüğüni duyalar
Hemān ol dem yapışuben şoyalar
İledüben tenesire qoyalar
Birisi orada yunur yegnidür

Sa'adet burcınıñ toluna⁶⁴ günü
Felek 'aksi kıluş gör n'ide benî⁶⁵
Geydüreler yeñsüz yaqasuz tonı⁶⁶
Birisi tábüta qonur yegnidür

Düreler defterüm 'ömrüm dükene
Elüm tutmaz⁶⁷ olup gözüm bekine
İledeler şol qarañluq mekāna
Bir baña şorup inanur yegnidür

Qırıla 'adl ile terāzū mizān
Gelüp vezn eyleye bizi de vezzān
Elüme vire noqşanımı yazan
Biri baña oqı dinür yegnidür

Şırātuñ kıl gibi inc'ola yolu
Geçüre mi bizi bu dünyā alı
Memi Cān'uñ anda nic'ola hāli
Biri düşüp oda yanur yegnidür

⁶² Ö 28b-29a; H 15a-15b.

⁶³ benî H: seni Ö.

⁶⁴ toluna Ö: doluna H.

⁶⁵ benî H: seni Ö.

⁶⁶ tonı Ö: donı H.

⁶⁷ tutmaz Ö: dutmaz H.

-9-⁶⁸

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

İy gönül gel çekmegil⁶⁹ ğam ğamdan ölen bendedür
Derd ile dermân olaldan derdle dermân bendedür

Bu dil-i dîvâne bende itmeyen bütün velî
Bend ile ' âlem tolı ol bendle olan bendedür

Her deminde âh idüp dildâra karşı dem-be-dem
Devr iden sultân elinde dönme olan bendedür

Hâlet-i ' aşkıdan naẓar oldı göre gözsüzlere
Gören ol ' ayn ile ' aynı görme⁷⁰ olan bendedür

Câniyâ rümüz-ı dehri remz iledür ' ârifüñ
Bir mu' ammâdur ki özge sırrı hâlâ bendedür

-10-⁷¹

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

İren lebbeyk-i lâhûta giyer ' aşkı silâhıdur
Gören gördüm dimez anı o bir zevk-i İlähîdür
Ki taḥkîkâ haber viren bilüñ anı melâḥîdür
Gören gördüm dimez anı o bir zevk-i İlähîdür

Naẓîri yokdurur anuñ nişanı bî-nişânîdür
Şalâdur cümle iḥvâna⁷² arayalum zamânıdur
Bilen bilür cihân içre o bir sırr-ı İlähîdür
Gören gördüm dimez anı o bir zevk-i İlähîdür

Naẓar kılsa kime zerre aña bir ân tıyar⁷³ var mı
Tolar⁷⁴ ol qalb-i mü'mine anı kimde görür var mı
Münezzehdür mekândan ol ' aceb şorsam bilür var mı
Gören gördüm dimez anı o bir zevk-i İlähîdür

⁶⁸ Ö 29a; H 9b.

⁶⁹ çekmegil H: çekme Ö.

⁷⁰ görme kelimesi Ö nüshasında sehven iki kez yazılmıştır.

⁷¹ Ö 29a-29b; H 12a-12b.

⁷² iḥvâna H: ' irfâna Ö.

⁷³ tıyar Ö: duyar H.

⁷⁴ Tolar Ö: Dolar H

‘ Aceb zārī kıluḡ göñlüm arayupdur bula anı
Kelimu’llāh iken Mūsā dinilmişdür *len terānī*⁷⁵
Memi seyyāhlara şordı şol deryā-yı ‘ illiyyūnı⁷⁶
Gören gördüm dimez anı o bir zevḡ-i İllāhīdür

-11-⁷⁷

14’lü Hece Ölçüsü

Zār u giryān olmayınca vīrān ele mi girür⁷⁸
Mest ü ḡayrān olmayınca ḡufrān⁷⁹ ele mi girür⁸⁰

Taḡvāda yanmaz iseñ Ḥaḡ diyü dönmez iseñ
Ölmeden ölmez iseñ dermān ele mi girür

İnce⁸¹ ‘ aşıḡlar ince⁸² zikri buldı görince
Derūn Hū dimeyince Sübhān⁸³ ele mi girür

Memi cümle ‘ irfānı inledür çarḡ-ı dūnı
Ne şanurlar kim anı āsān ele mi girür

-12-⁸⁴

16’lı Hece Ölçüsü

‘ Ālemde sevecek oldur benüm bir efendüm vardur
Ḥaḡḡ-ı ‘ ālem aña ḡuldur benüm bir efendüm vardur

Celāl ü cemāli Ḥaḡ’dur in’ ām u iḡsānı çoḡdur
Naḡir ü şeriki yoḡdur benüm bir efendüm vardur

Añar añar da⁸⁵ aḡlaram anuñla göñlüm añlaram
Andan ḡayrısın n’eylerem benüm bir efendüm vardur

⁷⁵ Hz. Mūsâ’nın Cenâb-ı Hakk’ı görme talebine verilen “Sen beni göremezsın” anlamında karşılık. *Kur’ân-ı Kerîm, A’râf Sûresi* 7/143. Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

⁷⁶ Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

⁷⁷ Ö 29b; H 18b.

⁷⁸ Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

⁷⁹ ḡufrān H: seyrān Ö.

⁸⁰ Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

⁸¹ İnce Ö: Anca H..

⁸² İnce Ö: Anca H.

⁸³ Sübhān Ö: ḡufrān H.

⁸⁴ Ö 29b; H 19b.

⁸⁵ Añar añar da H: Añarın añar Ö.

Göremezin anı lâkin gine baña benden yakın
Ayrıлма iy gönül şaқın benüm bir efendüm vardur

Memi Câni bi-ḥamdi'llāh yā Hū didi yā Hū Allāh
Allāh dirler aña Allāh benüm bir efendüm vardur

-13-⁸⁶

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Ḥaқ te'ālā kırık yılı bir āna gelince baқar
Қаңару gitseñ seni elbetde ol ine dıқar

‘ Āқıl olan her nefesde ḥāline kıla⁸⁷ nazar
‘ Ömre maғrūr olmasunlar ol hemān şu gib'aқar

Dünyā tatlu acıdur acı ḡayetde tatlıdur
Şad hezārān āferinler cümleden elin çeker

Senüñ ile yir içer a' zāñ şehādet eyler⁸⁸
Ol ne işlerse senüñle mücebi saña çıқar

Neden geldüm neye geldüm neye gidem n'eyleyem⁸⁹
Memi Cān bilmege derd ile derünüñ yaқar⁹⁰

-14-⁹¹

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Faזl-ı kudret ‘ālem içre gösterür bir қара таş
Bilmezem ḥikmet nedür kim dün [ü] gün ḥāli şavaş

Uğradum bir şehre gördüm iki қat yetmiş қаpu
Her birinde yedi yüz arslan oturmuş biner baş (?)

İnüñ içre bir mu' azzam қаşrı var Қāfdan yüce
Yedi biñ arslan oturmuş çevresin bir қара-baş

Bir temürden қal' a daғı āteş-i bürc-i siyāh
Niçe merdāneler anda bende düşmiş қара daş

⁸⁶ Ö 29b. Bu şiir H nüshasında bulunmamaktadır.

⁸⁷ Vezin gereği “қıla” okunmuştur. Metinde “қılar” şeklindedir.

⁸⁸ Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

⁸⁹ Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

⁹⁰ Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

⁹¹ Ö 29b-30a. Bu şiir H nüshasında bulunmamaktadır.

Andan öte yedi deryâ birbirinden içerü
Mâluña şundı elini beri gel dir olma baş

Zıkr-i Mevlâ içre **Memî** görünürde ol velî
Pâdişâh ise murâduñ anı gör sen qarındaş⁹²

-15-⁹³

16'lı Hece Ölçüsü

‘ Aşkuñ âteşine ‘ aşık pervâne olup uçmak gerek
Yandum yanmadum dimeyüp cümlesinden geçmek gerek

Yağa seni hicrân⁹⁴ nârı kılmayasın zerre zârî
Yedi taşdan geçmiş ağı kına kına içmek gerek

Bulmak dilersen sen anı virilsün senlikden⁹⁵ seni
Yaş yerine gözden kına döne döne saçmak gerek

Gel ‘ ahdüñe eyle vefâ bulasın bu yolda şafâ
Derd [ü] belâ cevri ü cefâ sen sevüp ol kaçmak gerek⁹⁶

Hz̄er eyle yaman işden nefse uyan çıkar başdan
Derviş **Memî** ğıll u ğışden kendözini seçmek gerek

-16-⁹⁷

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

‘ Ālemüñ ma‘ bûdını bilmek dilersen iy gönül
Bilmegi bil bilmegi bil bildüğüñ bilmek degül
Evvelâ kimsin neyedür hem seni gel sen de bul
Bilmegi bil bilmegi bil bildüğüñ bilmek degül

Hz̄alıkuñ dîdârına âyinedür cümle cihân
Cân u dil levhinde rûşen cem‘ olur ammâ nihân
Görinen gören nedür yâ göz midür gören hemân
Bilmegi bil bilmegi bil bildüğüñ bilmek degül

⁹² Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

⁹³ Ö 30a; H 14b.

⁹⁴ hicrân Ö: hecr H.

⁹⁵ senlikden Ö: benlikden H.

⁹⁶ Bu beyit H nüshasında yoktur.

⁹⁷ Ö 30a; H 11a-11b.

Kâlb-i mü'minde konıldı 'arşu'llâh beyt-i Hüdâ⁹⁸
 Sedd-i İskender olup şâh-ı Hüdâ ister gîdâ
 Kâdadur yâ kağıdır kim dağı ne ister o da
 Bilmegi bil bilmegi bil bildüğüñ bilmek degül

Nefs-i hannâsuñ hayâtı cânlı mı cânsız m'olur
 Cümlesi birlikde mi yâ her biri bensiz m'olur
 Resm olan şahsuñ vücûdı var mı bu bir söz m'olur
 Bilmegi bil bilmegi bil bildüğüñ bilmek degül

Kâ'ınâtuñ bir yüzi insâna göstermez özin
 Görinür her güşede bir hâl ile bağlar gözin⁹⁹
 Her kimüñle âşinâdur ol dağı bilmez sözin
 Bilmegi bil bilmegi bil bildüğüñ bilmek degül

Zât-ı Bârînuñ nişanı *kul hüva'llâhu ahad*¹⁰⁰
 'İlm-i Rabbânîde hâlâ oldı *Allâhu's-şamed*¹⁰¹
 Genc-i maḥfidür bilindi **Câniyâ** kılma 'inâd
 Bilmegi bil bilmegi bil bildüğüñ bilmek degül

-17-¹⁰²

11'li Hece Ölçüsü

Ğavvâş olup 'ummânları aradum
 Bârî te'âlâyı bulmaḥ murâdum
 İki cihân eylemişem bir adım
 Bârî te'âlâyı bulmaḥ murâdum

Penbe olup ḥallâclarda atıldum
 Bende olup dellâllarda şatıldum
 Duzaḥ¹⁰³ ile şayyâdlara tütuldum
 Bârî te'âlâyı bulmaḥ murâdum

⁹⁸ Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

⁹⁹ gözün H: özin Ö.

¹⁰⁰ *Kur'ân-ı Kerîm, İhlâs Süresi*, 112/1, "De ki: "O Allah, Bir'dir (Tek'tir)."

¹⁰¹ *Kur'ân-ı Kerîm, İhlâs Süresi*, 112/2 "Allah Samed'dir (herşey O'na muhtaçtır, O, hiçbir şeye muhtaç değildir)."

¹⁰² Ö 30a-30b; H 19a.

¹⁰³ Duzaḥ H: Tuzaḥ Ö.

Pütöye girüben eriyüp¹⁰⁴ sızdum
Āsiyāb altında kendümi ezdüm
Çarhıla devr idüp eflâki gezdüm
Bārī te‘ ālāyı bulmağ murādum

Yana yana gülüm göyni kül oldu
Yüzüm yire ıodum yedi yol oldu
Kārībān eplenmez bendi¹⁰⁵ pül oldu
Bārī te‘ ālāyı bulmağ murādum

Ağlayup gezerdüm hevā yüzinde
Haber aldum anı mürşid gözinde
Memi buldum veliyyu’llāh sözinde
Bārī te‘ ālāyı bulmağ murādum

-18-¹⁰⁶

Fâ’ ilâtün Fâ’ ilâtün Fâ’ ilâtün Fâ’ ilün

İy gönül gel senün ile Çin ilini gezelüm
Güşe güşe dervişāna niçe yerler düzelüm
Göz yaşıyla her ıapuda yā Muğammed yazalum
Derd ile dermān elinde Hū¹⁰⁷ diyelüm gezelüm

İy dirîgā kârgāhı halk iden Perverdigār
Şaklıdur ol bütde bildüm ara yirde perde var
Seyr ile seyrān iderler cümle ‘ālem sende var
Yā Hu vü yā Mevla yā Allāh diyelüm gezelüm

Şaklıdur ol āşikāre kimdür ol olmaz ‘ayān
Ol ‘ayāndur ne beyāndur¹⁰⁸ bilmez ol gördüm diyen
‘Ākıl iseñ kıl seyāhat aç gözün gāfil uyan
Derd ile dermān elinde Hū diyelüm gezelüm¹⁰⁹

¹⁰⁴ eriyüp Ö: eridüm H.

¹⁰⁵ bendi Ö: benden H.

¹⁰⁶ Ö 30b; H 9b.

¹⁰⁷ Hū H: Hağ Ö.

¹⁰⁸ ‘ayāndur ne beyāndur Ö: ‘ayāndur ki beyān ki H.

¹⁰⁹ Derd ile dermān elinde Hū diyelüm gezelüm H: Yā Hu vü yā Mevla yā Allāh diyelüm gezelüm Ö.

Kimdür ol gör bu cihānda ma^cniden ma^cnā alur
 Bilse¹¹⁰ ol her ne ararsa gine¹¹¹ kendüde bulur
Memi Cân dār-ı fenāda ^cālemi tolı bilür
 Yā Hu vü yā Mevla yā Allāh diyelüm gezelüm¹¹²

-19-¹¹³

16'lı Hece Ölçüsü

Açar gözüm yaşı diñmez inler gönlüm ağlar gözüm
^cĀşık-ı Hâk bunda gülmez inler gönlüm ağlar gözüm
 Gelür deryā olur açar gelür kaçre kıalmaz baçar
^cAşka düşen neler çeker inler gönlüm ağlar gözüm
 Derdlü oldum döne döne zikru'llāha irdüm yine
 İster cânım aña bükā inler gönlüm ağlar gözüm
^cĀşık **Memi** gör ne oldı gice gündüz zārī kıldı
 Mevlāsıdur hemān virdi inler gönlüm ağlar gözüm

-20-¹¹⁴

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

İy gönül gel senün ile mest ü hayrān olalum
 Zühd ü taqvā içre dā'im baħr [ü] ^cummān olalum
 Hālvet [ü]¹¹⁵ ^cuzletde iy dil zār u giryān olalum
 Faħr-i ^cālem Muştafā yolında ħurbān olalum
^cĀkıl olan kendözin ışmarılar iş ıssına
 Her ne kim gelürse ol Hâkdan gelür baş üstine
^cĀrif-i bi'llāh kıomaz bir taşu bir taş üstine
 Faħr-i ^cālem Muştafā yolında ħurbān olalum
 Ehl-i ^cirfān meclisinde merdane cāna kıyan
 Cān u dil levhinde meşūr görünür¹¹⁶ ma^cnā ^cayān
 Okıyup ^cilm-i ledünni vaşfını kırup beyān
 Faħr-i ^cālem Muştafā yolında ħurbān olalum

¹¹⁰ Bilse Ö: Bilsün H.

¹¹¹ gine H: yine Ö.

¹¹² Yā Hu vü yā Mevla yā Allāh diyelüm gezelüm Ö: Derd ile dermān elinde Hū diyelüm gezelüm H.

¹¹³ Ö 30b. Bu şiir H nüshasında bulunmamaktadır.

¹¹⁴ Ö 30b-31a; H 9a-9b.

¹¹⁵ Hālvet [ü] Ö: Hālvetde H.

¹¹⁶ görünür H: göremez Ö.

Hağ te‘ālā ismini zıkr eyleyen gelsün beri
Zıkr iden t̄aliblere olur H̄abīb’i reh-beri
Zıkr [ü] şükr ile **Memi Cān** nice virmesün seri
Fağr-i ‘ālem Muştafā yolında çurbān olalum

-21-¹¹⁷

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Zihī devletdür insānı yaratdı nuṭfe-i mādan
Ulu ni‘met degil midür aña tevḥīd vire “Hū”dan
Nitekim Hū diye ‘aşık virür ol cān toymadan
Münādiler nidā eyler seherde ‘arş-ı a‘lādan
T̄ur iy ‘āciz ‘ibādet kıl göçersin şoñra dünyādan
Gel iy gāfil olan gön̄lüm utan maḥşerde Mevlā’dan

Uyup emmāreye miskīn hevā-yı nefse aldanma
Bulursun itdügün bir gün saña zerre kalur şanma
Bağup sen kendi ‘aybuñ gör dirīgā āğara gülme
Muṭī‘ ol dīn-i İslām’a ḥaṭādur şer‘ iden dönme
Girüp bāzār-ı ‘aşk içre şağın kim bed-zebān olma
Gel iy gāfil olan gön̄lüm utan maḥşerde Mevlā’dan

Ola feyz-i İlāhī gel ‘amel itmege kaşd eyle
T̄arīk içre ‘ibādetle yola girmege kaşd eyle
Sülük eyle H̄abīb’ün ālūn[e] uymağa kaşd eyle
Livā’ü’l-ḥamdūñ altında karar t̄utmağa kaşd eyle
Cihān içre koma varı yoğı şatmağa kaşd eyle
Gel iy gāfil olan gön̄lüm utan maḥşerde Mevlā’dan
Tefahḥuş kıl derūnuñdan cihāna gör neye geldi
Çürütdi bunca ‘ömrüñi ne buldı yā neye girdi
Vefası olmayan mülke o gön̄lüni neye virdi
Felekde bir benem diyen kanı şunlar neye irdi
Nihān-ı çarḥ-ı gerdūnı gör de **Memi** neye çurdi¹¹⁸
Gel iy gāfil olan gön̄lüm utan maḥşerde Mevlā’dan

¹¹⁷ Ö 31a. Bu şiir H nüshasında bulunmamaktadır.

¹¹⁸ Bu mısırada vezin aksamaktadır.

-22-¹¹⁹*11'li Hece Ölçüsü*

Şer' -i şerîf üzre olmuşam reyyân
 Hâkîkatde vardur tarîka giryân
 Bu gün şol meydânda cânını kıoyan
 Gelsün *lâ ilâhe illa'llâh*¹²⁰ diyen

Yedinci kıat gökden yüksek uçarsın
 Nefsüni bilmezsin 'âlim geçersin
 'Amele gelince döner kıaçarsın
 Gelsün *lâ ilâhe illa'llâh* diyen

Dînün diregidür zıkr olan tevħid
 Daħl ider hâlini bilmeyen mülħid
 Sidre'den tecelli kıılır ol vâħid
 Gelsün *lâ ilâhe illa'llâh* diyen

İmân isterüm dir istemez velî
 Tekzîb ider anuñ fi' lini hâli
Memi dedem eydür Mevlâ'nuñ kıulı
 Gelsün *lâ ilâhe illa'llâh* diyen

-23-¹²¹*Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün*

Bu cihân âyînesinden seyr iden kimdür bu gün
 Gülşen-i hüşninde rüşen-naķş olur cümle kevin
 Vâħidüm 'âlemde iy dil gine¹²² biñ begden çoğum
 'Aynuma âyîneyem aynaya kıaķsam ben yoğın¹²³

Bu ta' ayyün 'âleminden görinen göz nemidür¹²⁴
 Pertev-i nür-ı Muħammed her biri cânâ odur¹²⁵
 Ma' nâda aşl-ı hâkîkat *lâ ile illâ Hûdur*
 'Aynuma âyîneyem aynaya kıaķsam ben yoğın¹²⁶

¹¹⁹ Ö 31a-31b; H 20a-21a.

¹²⁰ Allah'tan başka ilah yoktur.“

¹²¹ Ö 31b; H 4a-5a.

¹²² gine H: yine Ö.

¹²³ yoğın H: yoğum Ö.

¹²⁴ göz nemidür H: gör nemdurur Ö.

¹²⁵ Metinde kelime “odur” şeklindedir, vezin gereği yukarıdaki şekli tercih edilmiştir.

¹²⁶ yoğın H: yoğum Ö.

Her kime kim¹²⁷ bu cihānda uğrasa ‘aşğdur eşer
‘Aşğ ile ‘aşğına karşı ‘ayş¹²⁸ olur ‘aşğın başar
On sekiz biñ ‘ālemi geşt eylesem tā ser-te-ser
‘Aynuma āyineyem aynaya baqsam ben yoğın

Gözlesem gizli görünmez görse idüm görmezi
Gördiler gizli görünmez gözlediler her gözi
Zāhiren gözler görinse göz göre görsin bizi
‘Aynuma āyineyem aynaya baqsam ben yoğın

Cāniyā dīvān-ı Hāğğa düş olan dīvāneler
Gösterür¹²⁹ aḥkām-ı a‘lā bilmeye bīgāneler
Zerreden zerre görünmez görünür göze neler
‘Aynuma āyineyem aynaya baqsam ben yoğın

-24-¹³⁰

Su’āl-i Sulṭān Murād Ḥān ‘Aleyhi’r-rahmeti ve’l-ğufrān¹³¹

O¹³² ne maḥlūḫ-ı bī-cāndur ki, ḥalḫ olalı bir kere söyledi, dirsem bilmezsin;
dimezsem bilürsin. Fātūḥdür, ğayr-ı meftūḥ.¹³³ Lā-mekāndur, mekānı vardır; bī-
nişāndur, nişānı vardır. İn ü āndan fāriğdür, in ü ānı var[dur]?¹³⁴

Hāzā Cevābü eṣ-şeyḫi’ş-şüyūḫ Ḥāzret-i Memi Cān Ḳuddise Sırruhū¹³⁵

Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilün

Ḥağ te‘ālā kā’inātuñ sırrını kıldı nihān
Günde bir āyine içre gösterür ‘aynın hemān
‘İlm-i ḥikmet baḥrini ḥarf-i şadāsızdur bulan
İy Murādī Ḥağ olan yā Hū diyelüm her zamān

¹²⁷ kim Ö: ki H.

¹²⁸ ‘ayş H: iş Ö.

¹²⁹ Gösterür Ö: Göstere H.

¹³⁰ Ö 31b-32a; H 8a.

¹³¹ ‘Aleyhi’r-rahmeti ve’l-ğufrān Ö: -H.

¹³² O Ö: Ol H.

¹³³ meftūḥ Ö: meftūḥdur H.

¹³⁴ Bu lügaz her iki nüshada da manzum bir metin gibi mısralar hâlinde yazılmıştır. Ancak dikkat edildiğinde ne hece ne de aruz ölçüsüne uymaktadır. Ayrıca kafiye de bulunmadığından mensur bir lügaz olarak değerlendirilmiştir. Sultan III. Murad Dīvānı’nda bu lügaz bulunmamaktadır. Bkz. Ahmet Kırkkılıç (hızl), *Murādī Dīvānı*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı: 2015.

¹³⁵ eṣ-Şeyḫi’ş-şüyūḫ Ḥāzret-i Memi Cān Ḳuddise Sırruhū Ö: Kıdve-i erbābü’l-muḥaḫḫikîn, ‘umde-i aṣḫābü’l-mürşidîn ü müdeḫḫikîn, ‘ālim ü ‘āmil, ḥağḫat-i kāmilü’l-kümmel, pîr-i tarîḫat, eṣ-şeyḫü’ş-şüyūḫ Ḥāzret-i Memi Cān Efendi Ḳuddise Sırruhū’l-‘aziz ve raḥmetu’llāhi ‘aleyhi’l-cevāb H.

Ol ne maḥlûḳdur ne cānı vardurur günden ‘ayān
*Kūn*¹³⁶ didi bir kerrede pes yoḡ iken oldı cihān
 Lā-mekāndur her mekān anuñ didi pīr ü cüvān
 İy Murādī Ḥaḳ olan yā Hū diyelüm her zamān

Ġayr-ı meftūḥdur ḥaḳıḳat fetḥ ider ol müškili
 Her nişāndan bī-nişāndur līkin ‘ālem ṭoptolı
 Gözlesem gizli görünmez ḥāl bu kim ‘uḳbā dili
 İy Murādī Ḥaḳ olan yā Hū diyelüm her zamān

İn ü āndan fāriḡ oldı illa anı ḥalk ider
 Diseler bilmez velī söylemeden bilür ider
 Memî Cān dār-ı fenāda¹³⁷ cümle varı terk ider
 İy Murādī Ḥaḳ olan yā Hū diyelüm her zamān

-25-¹³⁸

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Şaḥn-ı şaḥrā el idüp destüme şundi ergāvān
 Sırr-ı ‘aşḳı nūş idelden eyledüm āh u fiḡān
 Çıkdı āhum döne döne göklere oldı revān
 el-Emān Ḥallāḳ-ı ‘ādil ‘aks ider devr-i zamān¹³⁹

Dest-i ḳudretten nihānī içmişem bir ṭolı¹⁴⁰ cām
 Aldı ḥayret yā İlāhī iñlerem her şubḥ u şām
 Gör bu dünyā naḳş ile gelmiş baña dir ol ḡulām
 el-Emān Ḥallāḳ-ı ‘ādil ‘aks ider devr-i zamān

‘Ālem içre ḳıl nazar kim gösterür resm-i nümā
 Behcetü’l-envār ile pīrāste olmuş iy hümā
 Anı gör kim ‘āşıḳa ne dem çeker arz u semā
 el-Emān Ḥallāḳ-ı ‘ādil ‘aks ider devr-i zamān

Añlar iseñ kârgāh-ı Ḥayy u Ḳayyūm-ı ezel
 Bilmek isterseñ cihānı sende var iden güzel
 Gör nice bu çarḫ elinden **Memî** oldı mübtezel
 el-Emān Ḥallāḳ-ı ‘ādil ‘aks ider devr-i zamān

¹³⁶ Kur’ân-ı Kerîm’de birçok sûrede (Bakara 117; Âl-i İmrân 47, 59; En ‘am 73; Nahl 40; Yâsîn 82; Mü’min 68 “Ol!” der, o da oluverir” mânâsındaki âyetten kısmî iktibas edilmiştir.

¹³⁷ dār-ı fenāda Ö: dārü’l-fenāda H.

¹³⁸ Ö 32a; H 11a.

¹³⁹ zamān Ö: cihān H.

¹⁴⁰ ṭolı H: dürlü Ö.

-26-¹⁴¹

14'lü Hece Ölçüsü

İhsân umaram senden al git benliği benden
Mevlâm cân u gönülden al git benliği benden

Birsin birliğün haqqı sensin fânide bâkî
Ağlatma bu 'uşşâkı al git benliği benden

'İlm-i ledünni bildür fazluñ gönlüme toldur¹⁴²
Ölmezden evvel öldür al git benliği benden

Memi Cân 'âşıkâne fenâ virelüm fenâ
Bağmayalum cihâna al git benliği benden

-27-¹⁴³

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Hamdü li'llâh 'ârifine gösterür 'ilm-i nihân
Mâhtâbuñ pertevdür gösterür andan cihân
Ma'nevî mi' yâr elinde vezn ider varsañ hemân
Hâzret-i sultân-ı kâmil Hân Murâd-ı kâmrân

'Aynıdur 'aynuñ nişâni kaşları imlâ-yı Hâk
Okınur hüsünde rüşen görinen ma'nâya bak
Bâtuñuñ batnuñ açarsa gösterür didâr-ı Hâk
Hâzret-i sultân-ı kâmil Hân Murâd-ı kâmrân

Cüş idüp aksa lebinden çeşme-i âb-ı zülâl
Mest olur zerre içenler mevc [urur]¹⁴⁴ deryâ-mişâl
Hıdmet-i emrinde kâ'im Hızr ile ğayb [u] mişâl
Hâzret-i sultân-ı kâmil Hân Murâd-ı kâmrân

Yazdı bir dîvân bahri mişli yoğ bahr-i 'amîk
Pür-ħaķâ'îk ma'nâsını okısun ehl-i tarîk
Destine iren ma'âşî rahmete olur ğarîk
Hâzret-i sultân-ı kâmil Hân Murâd-ı kâmrân

¹⁴¹ Ö 32a; H 17b.

¹⁴² toldur Ö: doldur H.

¹⁴³ Ö 32a-32b. Bu şiir H nüshasında bulunmamaktadır.

¹⁴⁴ Metinde bu kelimenin yerinde "olur" sözcüğü vardır. Mânâ gereği yukarıdaki şekli tercih edilmiştir.

Gördi bir ‘ilm-i ma‘ârif olmadı ħarf-i şadâ
 Ĥazret-i sulţân-ı muĥtâr eyledi anı Ĥudâ
Câniyâ didâr-ı Ĥaĥĥa mesnedi rûĥa ğıdâ
 Ĥazret-i sulţân-ı kâmil Ĥân Murâd-ı kâmrân

-28-¹⁴⁵

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

Ĥaĥ te‘âlâ sevdüĝine şadr ider şunar imân
 Gün gibi anuñ ĥayâsı ‘âleme tolar hemân
 Toldı ‘âlem vaşfını kâbil degül kılam beyân
Ĥamdü li’İllâh Pîr Ĥüsâm’uñ fazlı gör oldı ‘ayân

Cüş idüp aĥsa lebinden çeşme-i âb-ı zülâl
 Mest olur zerre iĥenler mevc urur deryâ-mişâl
 İki gözi arasında zâhir oldı mâ-ĥaşal
Ĥamdü li’İllâh Pîr Ĥüsâm’uñ fazlı gör oldı ‘ayân

Yazdı bir dîvân baĥri mişli yoĥ baĥr-i ‘amîk¹⁴⁶
 Pür-ĥaĥâ’iĥ ma‘nâsını oĥısun ehl-i târîĥ
 Destine iren ma‘âşî raĥmete olur ĝarîĥ
Ĥamdü li’İllâh Pîr Ĥüsâm’uñ fazlı gör oldı ‘ayân

Gördi bir ‘ilm-i ma‘ârif olmadı ħarf-i şadâ
 Ĥazret-i sulţân-ı muĥtâr eyledi anı Ĥudâ
 Dilerem [**Câni**] İllâhî ola yolında fedâ
Ĥamdü li’İllâh Pîr¹⁴⁷ Ĥüsâm’uñ fazlı gör oldı ‘ayân

-29-¹⁴⁸

Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Fe‘ûlün

Ĥaçan ‘âşîĥ dise kim derd ile Hû
 Çıkup âhı felekde ola dil-cû
 Melekler inleyüp¹⁴⁹ diye n’ola bu
 Ola Hû Hû tola Hû Hû gele Hû¹⁵⁰
 Yanup cismüm duĥanı diye yâ Hû

¹⁴⁵ Ö 32b. Bu şiir H nüshasında bulunmamaktadır. Şiirin son üç bendi bir önceki şiirle aynıdır, sadece bendlerin son mısraları farklıdır.

¹⁴⁶ Bilindiği kadarıyla Hüsâmeddîn-i Uşşâkî’nin dîvânı yoktur. Hem Osmanlı dönemi kaynaklarında hem de modern araştırmalarda bu hususta bilgi bulunmamaktadır. Sadece bir mısraı günümüzde intikal etmiş, o da Hüseyin Vassâf tarafından tahmis edilmiştir. Bkz. Mehmet Akkuş, “Hüsâmeddîn Uşşâkî”, *Dıvanet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1998, C. 18, s. 515.

¹⁴⁷ Her bendin sonunda “Pîr” olarak geçen bu kelime bu bendde “Şeyĥ” olarak kaydedilmiştir. Müstensih tasarrufu olabileceği düşüncesiyle diğer bendlerdeki şekli tercih edilmiştir.

¹⁴⁸ Ö 33a; H 16b-17a.

¹⁴⁹ inleyüp Ö: ağlaşup H.

¹⁵⁰ Ola Hû Hû tola Hû Hû gele Hû Ö: Tülû‘ itse kaçan zıkr-i İllâhî H.

Ṭulū^c itse kaçan¹⁵¹ zıkr-i İlāhī
Açar yaşum ki artaruram āhī¹⁵²
Görinmez zerre^c ālem pādīşāhı
Ola Hū Hū ṭola Hū Hū gele Hū
Yanup cismüm duḡānı diye yā Hū

Derūnumda olupdur özge yara
Fiḡān itsem^c aceb mi āşikāre
Düşüp ḡāke oluram pāre pāre
Ola Hū Hū ṭola Hū Hū gele Hū
Yanup cism-i duḡānı diye yā Hū
Yaçar¹⁵³ āhum odı bir gün cihānı
Görinmez sevdüğüm olmuş nihānī
^c Aceb inler¹⁵⁴ **Memi Cān**^c āşıkānı
Ola Hū Hū ṭola Hū Hū gele Hū
Yanup cismüm duḡānı diye yā Hū

-30-¹⁵⁵

16'lı Hece Ölçüsü

^c Acebdür^c āşıkuñ ḡālī ṭolar¹⁵⁶ ^c aşq-ı nūrānī Hū
Bir ān olmaz göñli ḡālī ṭolar¹⁵⁷ ^c aşq-ı nūrānī Hū
Girseñ vücūd şehrine¹⁵⁸ ḡüküm ider Hū her yirine
Zerre şıḡmaz dīvānına ṭolar¹⁵⁹ ^c aşq-ı nūrānī Hū
Zıkr it derūnī¹⁶⁰ Allāh'ı ḡāzır ḡalbüñde her ḡāhī
^c Urūc idüp^c arşu'llāhı ṭolar¹⁶¹ ^c aşq-ı nūrānī Hū¹⁶²
Kim sevebiliser anı seven unıdur cihānı
Yavı kılmış benden beni ṭolar¹⁶³ ^c aşq-ı nūrānī Hū

¹⁵¹ kaçan H: baña Ö.

¹⁵² artaruram āhī Ö: artarurur dem-i āhı H.

¹⁵³ Yaçar H: Yağa Ö.

¹⁵⁴ inler H: bağlar Ö.

¹⁵⁵ Ö 33a; H 17a.

¹⁵⁶ ṭolar Ö: dolar H.

¹⁵⁷ ṭolar Ö: dolar H.

¹⁵⁸ Girseñ vücūd şehrine Ö: Baḡsañ vücūdı şehrine H.

¹⁵⁹ ṭolar Ö: dolar H.

¹⁶⁰ Zıkr it derūnī Ö: Her dem zıkr eyle H.

¹⁶¹ ṭolar Ö: dolar H.

¹⁶² H nüshasında bu beyitle bir sonraki beyit yer değiştirmiştir.

‘Uşşākîden içen cāmı hergiz bilmez şubḥ u şāmı
Gel gör n’olmuş ‘**Āşık Memi** tolar¹⁶⁴ ‘aşq-ı nūrānî Hū

-31-¹⁶⁵

11’li Hece Ölçüsü

Hudāyā Hālīkum sen red buyurma
İlāhī bizi imāndan ayırma
Şefā‘ at şāhınuñ yolından ırma
İlāhī bizi imāndan ayırma

Fenādur bu fānī mülki n’idelüm
Emrüñi Ḥaḳ bilüp rızāñ görelüm
‘İnāyet kıl zıkr-i tevḥīd idelüm
İlāhī bizi imāndan ayırma

Niceler mülk idüp dünyāyı tutdı¹⁶⁶
Yüce evler yapup kendin unuttı
Benüm diyü yürürken ḳodı gitdi
İlāhī bizi imāndan ayırma

Dilerem derd ile ‘aşquñ ‘atā kıl
Dilümde tesbīḥüm zıkrüm¹⁶⁷ Hudā kıl
Memi Cân’ı celālūñden cüdā kıl
İlāhī bizi imāndan ayırma

-32-¹⁶⁸

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Aḳıt iy gözlerüm yaşı baḳup ḳalma bu dünyāya
Çü¹⁶⁹ bilürsin baḳı ḳalmaz¹⁷⁰ geḳer bu ‘ömr-i sermāye
Tefekkür eyle bir sâ‘at varup¹⁷¹ bir ḥoşca tenhāya
Bilüp cürmi¹⁷² nedāmetle tazarru‘ eyle Mevlā’ya

¹⁶³ tolar Ö: dolar H.

¹⁶⁴ tolar Ö: dolar H.

¹⁶⁵ Ö 33a-33b; H 15a.

¹⁶⁶ tutdı Ö: dutdı H.

¹⁶⁷ zıkrüm H: zıkr-i Ö.

¹⁶⁸ Ö 33b; H 18a-18b.

¹⁶⁹ Çü H: Çün Ö.

¹⁷⁰ baḳı ḳalmaz Ö: saña ḳanmaz H.

¹⁷¹ varup H: ṫurup Ö.

¹⁷² cürmi Ö: cürmün H.

Geçür ‘ömrüñ ayā ğāfil ki tevḥīd [ü] ‘ibādetle
Bilen bu remz-i dünyāyı geçinürdi ḳanā‘ atle
Bu sırra ‘ārif olmayan ṭurur¹⁷³ anda cehāletle
İdüp fikri nedāmetle tazarru‘ eyle Mevlā’ya

Bi-ḥamdi’llāh ki toprakdan yaratdı Ḥālīḳ insānı
Ulu ni‘met degil midür aña bezl itdi imānı
Nice birlemesin **Memi**¹⁷⁴ ṭolar¹⁷⁵ tevḥīd-i nūrānī
İdüp şükri nedāmetle tazarru‘ eyle Mevlā’ya

-33-¹⁷⁶

14’lü Hece Ölçüsü

Varsam Mısr ile Şām’a hem on iki imāma
Mekke-i Mükerrime düşdi benüm gönlüme

Ḳur’ān’uñ tabaḳātı ‘urefānuñ ināyeti¹⁷⁷
Resūlu’llāh ḥāzreti düşdi benüm gönlüme¹⁷⁸

‘Āşīḳlaruñ ‘aşḳ odı derd ehlinüñ feryādı
Mürşidlerüñ irşādı düşdi benüm gönlüme

Ḥaḳīḳat olan sözler bulan gizlenür gizler
Memi Cān gören gözler düşdi benüm gönlüme

-34-¹⁷⁹

12’li Hece Ölçüsü

Derd ile yan yüri dermāna irince
Ölmeden öl yüri fermāna irince

N’eyler ‘unvānı fenāyı bulmaz mı
Ev iden külhānı mihmāna irince

‘Āşīḳuñ ḥālleri pür gelür bālleri
Tevḥīd dir dilleri ğufrāna irince

¹⁷³ ṭurur Ö: varur H.

¹⁷⁴ Memi H: -Ö.

¹⁷⁵ ṭolar Ö: dolar H.

¹⁷⁶ Ö 33b; H 16a.

¹⁷⁷ Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

¹⁷⁸ H nüshasında bu beyitle bir sonraki beyit yer değiştirmiştir.

¹⁷⁹ Ö 33b. Bu şiir H nüshasında bulunmamaktadır.

Ƙoñ¹⁸⁰ Memi söylesün derd ile inñlesün
 Āh itsün ağlasun Mevlāsın irince

-35-¹⁸¹

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

İy birāder cümle işüm ola Mevlā 'aşķına
 İy¹⁸² murādı Hāķ olan gelsün yanalum 'aşķına
 Çün yaratdı cümlemüz¹⁸³ ol faħr-i 'ālem 'aşķına
 İy murādı Hāķ olan gelsün yanalum 'aşķına

Pādişāh-ı lem-yezel gönderdi ķudretten melek
 Urdı İslām'ıñ bināsın dikdi bir nürdan direk
 Tābi' idür cümlesi zıkrindedür 'arş u felek
 İy murādı Hāķ olan gelsün yanalum 'aşķına

Niçe 'aşı hāķ Resül'i bildi inkār eyledi
 Hāķ te' ālā münkirüñ yirini fi'n-nār eyledi
 Şol şehādetde olan ruħānı envār eyledi
 İy murādı Hāķ olan gelsün yanalum 'aşķına

Zulmet içre idi 'ālem ol Nebī gelmeksizin
 Tıtdı¹⁸⁴ firdevs içre münkir kim ķabül itdi sözin
 Umaram 'Āşık Memi'yi pāyine süre yüzün¹⁸⁵
 İy murādı Hāķ olan gelsün yanalum 'aşķına

-36-¹⁸⁶

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

Bi-ħamdi'llāh yine 'ālem münevver oldı gör eyā
 Tıtul' itdi nice 'irfān döşendi yire hem-sāye
 Geyer tāc-ı muraşşā'lar varan firdevs-i a'lāya
 Görüñ ol ķanģı ra' nādur mişāli mişl-i Tıbā ya
 Seher vaķti temennāya irenler buldı sermāye
 Zihī devlet ki var 'ömri irişüp zār ider Hūya
 İçen esrār-ı vaħdetden düşerler özge 'uzmāya

¹⁸⁰ Metinde “Ƙoña” şeklindedir. Vezin gereģi yukarıdaki şekli tercih edilmiştir.

¹⁸¹ Ö 33b-34a; H 8b-9a.

¹⁸² İy Ö: Şol H.

¹⁸³ cümlemüz H: cümlemüzi Ö.

¹⁸⁴ Tıtdı Ö: Dıtdı H.

¹⁸⁵ Memi'yi pāyine süre yüzün H: Memi süre pāyine yüzün Ö.

¹⁸⁶ Ö 34a; H 10b.

Görün ‘ aşıklarun āhı çıqup devrān ider ‘ ulvi
Kemāl ehli düşüp hāke o süflide ola devri
Vücūduñ dāl iden dilde haqīkatden olur merdi
Nazar kılsa kime zerre aña mihmān ider cevri
‘ Acebdür bu cihān bāğı nice ‘ üryān ider fevrī
Bu hayretde cünūn olmış aña başun şalar servi
İçen esrār-ı vaḥdetden düşerler özge ‘ uzmāya

Bu kārı halk iden ‘ ādil komış her şeyde bir hāşşa
Girüp dīvān-ı Haq¹⁸⁷ içre bize ‘ uzlet yeter hāşşa
Cemāl-i ḥazrete her kim niyāz itse ne ğam ğuşşa
Ḥurūc idüp gözüm yaşı nice deryā olup¹⁸⁸ taşsa
Şadā-yı şavt-ı cürm ile nice feryād ider coşsa
Cihānı n’eylesün ol dem yıqup¹⁸⁹ vīrān ider ursa
İçen esrār-ı vaḥdetden düşerler özge ‘ uzmāya

Bu şahrā içre gülzāra giren bülbül gibi ağlar
Dem-ā-dem hāk-i zīr içre yaşı ırmağ olup çağlar
‘ Alevlerle dilā dā’im yanup vīrān olur tağlar
Diriğā dem¹⁹⁰ ider devrān şanasın şolmadı bāğlar
Ecel cāmuñ alup deste gör anı nüş ider begler
Sa‘ ādet burcına gelmiş **Memi** var el şunan pīrler
İçen esrār-ı vaḥdetden düşerler özge ‘ uzmāya

-37-¹⁹¹

Fâ’ ilâtün Fâ’ ilâtün Fâ’ ilâtün Fâ’ ilün

Kā’ inātda kārğāhı kār iden her gāhda
Bildi kendin neye geldi qadri var Allāh’da
N’idelüm bir dem gelüp yār olmaduq¹⁹² bu rāhda
Gel gönül¹⁹³ ḥālūñi bilgil ne olur dergāhda

¹⁸⁷ Haq H: halk Ö.

¹⁸⁸ olup Ö: olur H.

¹⁸⁹ yıqup H: yaqup Ö.

¹⁹⁰ dem H: - Ö.

¹⁹¹ Ö 34b; H 11b-12a.

¹⁹² olmaduq H: olmadın Ö.

¹⁹³ Metinde “gel gönül gel” şeklinde başlayan bu tekrar mısraları vezin gereği yukarıdaki şekle çevrilmiştir.

Emr-i Rabbânî risâlet göndere Rabbü'l-Celîl
Cân u dil destüñde ola buluna beyt-i Hâlîl
Her maqâmuñ perdesini açmağa sensin delîl
Gel gönül hâlûñi bilgil ne olur dergâhda

Geşt idüp 'âlemleri geştân idersin sen seni
'Arş-ı a'lâda gezersin gine¹⁹⁴ bilmezsın anı
Kendini kâmil bilürsin k'ana gelmezsın kanı
Gel gönül hâlûñi bilgil ne olur dergâhda

Devr içinde devr idüp devrân idersin dem-be-dem
Emr ü nehyi n'eyledüñ kim emn ile benlik 'adem
Hâliyâ vesvâs ile memnû' ola¹⁹⁵ anı n'idem
Gel gönül hâlûñi bilgil ne olur dergâhda

Zât-ı Bârî perdesin açsa olur rûha ğidâ
Görinür 'aynıyla 'aynı 'ayn olur 'ilm-i Hudâ
Câniyâ dâr-ı fenâda yolına cânım fedâ
Gel gönül hâlûñi bilgil ne olur dergâhda

-38-¹⁹⁶

11'li Hece Ölçüsü

Sehv ile uymuşam nefsüñ sözine
Urma suçlarımız Mevlâm¹⁹⁷ yüzüme
Nice bağa dostlar kara yüzüme
Urma suçlarımız Mevlâm¹⁹⁸ yüzüme

Günâhkâr kuluñam 'işyânım çokdur
Celâlûñ cemâlûñ cümlesi haqdur
Deryâ-yı luţfuña nihâyet yokdur
Urma suçlarımız Mevlâm¹⁹⁹ yüzüme

¹⁹⁴ gine H: yine Ö.

¹⁹⁵ memnû' ola H: hâli olur Ö.

¹⁹⁶ Ö 34b; H 14b-15a.

¹⁹⁷ suçlarımız Mevlâm H: suçlarım Mevlâ Ö.

¹⁹⁸ suçlarımız Mevlâm H: suçlarım Mevlâ Ö.

¹⁹⁹ suçlarımız Mevlâm H: suçlarım Mevlâ Ö.

Rüz-ı maḥşer üzre kıra terāzī
Ol vezn-i ‘adl ile dartalar bizi²⁰⁰
Elüme vireler noḡşanımız
Urma şuçlarımız Mevlām²⁰¹ yüzüme

Ümmet-i Aḥmed’üñ ağ ola yüzi
Birleye Allāh’ı toḡr²⁰² ola sözi
Memi Mevlā’sına ider niyāzı
Urma şuçlarımız Mevlām²⁰³ yüzüme

-39-²⁰⁴

Fâ’ ilâtün Fâ’ ilâtün Fâ’ ilâtün Fâ’ ilün

Ġaflet itme iy ḥ̣ace tevḥīd idelüm şıdk ile
Ḥubb-i dünyā olmagil yürüme fāsīd fikr ile
Ḥalvet-i ‘ārīfden ola zihi devlet ol kıala
Ḥamdü li’lāh sırr-ı Ḥaḳḳ’a irmişlerdür zıkr ile²⁰⁵

Umaram ol pādīşāhı kıulların redd itmeye
Gösterüp ol ḥüb-cemālün bendesin ağlatmaya
Gel rızā içre olalum ola ki nār itmeye
Ḥamdü li’lāh sırr-ı Ḥaḳḳ’a irmişlerdür zıkr ile

Gel fenā içre olalum fenāya irmeksizin²⁰⁶
Ölmeden evvel ölelüm dünyaya gelmeksizin
Baş virelüm baş alalum ḥaşmımız bulmaḳsızın
Ḥamdü li’lāh sırr-ı Ḥaḳḳ’a irmişlerdür zıkr ile²⁰⁷

Niçeler bu remze ‘ārīf oldı illā olmadı
Şol muḳallidler cihānı bildi illā²⁰⁸ bilmedi
Dest-i pīre bel bağlayan oldı illā olmadı²⁰⁹
Ḥamdü li’lāh sırr-ı Ḥaḳḳ’a irmişlerdür zıkr ile

²⁰⁰ dartalar bizi H: tartar bizleri Ö.

²⁰¹ şuçlarımız Mevlām H: şuçlarum Mevlā Ö.

²⁰² toḡrı Ö: doḡrı H.

²⁰³ şuçlarımız Mevlām H: şuçlarum Mevlā Ö.

²⁰⁴ Ö 34b-35a; H 20b-21a.

²⁰⁵ Bu şiirin bütün bendlerinin son mısralarında vezin aksamaktadır.

²⁰⁶ Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

²⁰⁷ Son iki mısra Ö nüshasında yoktur.

²⁰⁸ illā H: ammā Ö.

²⁰⁹ Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

Bir mu‘ammā söylemiş ‘**Ārif Memi** olmayacak
 Mest iken şayıklamış ammā sözün²¹⁰ cümlesi haq̄
 Yoklasañ kendü kendüñde bir dağı ne var ne yok²¹¹
Hamdü li’llāh sırr-ı Haq̄q’a irmişlerdür zıkr ile

-40-²¹²

11’li Hece Ölçüsü

Elif Allāh’dur[ur] *el-ḥamdü li’llāh*
 Bā Bārī te‘ālā[dur] bāreka’llāh
 Tā Tañrı haq̄qıdur añlagil va’llāh
 Şā şevābda ḳonan varlıq̄dur iy şāh
 Cīm Cebbār’uñ cemāl-i pertevdür
 Hā Haq̄q’uñ olan ḳullarıdur²¹³
 Hā Hāllāq’uñ ḥazinesi evidür
 Dāl derdinde ḳonan varlıq̄dur iy şāh
 Zāl ...²¹⁴

Rā Rezzāk’uñ rızāsına girenler
 Zā zümre-i Muḥammed[e] irenler
 Sīn Sidre-i Müntehā’ya irenler²¹⁵
 Şīn şādīde ḳonan varlıq̄dur [iy şāh]
 Şād şavm ile Ramażān’ı tutandur
 Dād darbıyıla küffārı kırandur
 ...

Ṭā ṭurağıdurur dem oldı derde
 Zā zıllu’llāh ḳonıldı gör yirde²¹⁶
 ‘Ayn ‘ayne’l-yaḳīn durağın sidre (?)
 Ğayn ...²¹⁷
 Fā feminde ḳonan varlıq̄dur iy şāh

²¹⁰ sözün H: sözi Ö.

²¹¹ Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

²¹² Ö 35a. Bu şiir H nüshasında bulunmamaktadır.

²¹³ Bu mısradaki aksaklık vardır.

²¹⁴ Mısra tamamlanmamıştır.

²¹⁵ Metinde “irenlerdür iy şāh” şeklindedir. Vezin gereği yukarıdaki şekli tercih edilmiştir.

²¹⁶ Diğer bendlerde kafiye tek tip iken bu bendde iki farklı kafiye vardır.

²¹⁷ Mısra tamamlanmamıştır.

Ḳāf Ḳur 'ân-ı [Kerīm'den]²¹⁸ kıldı ḳudret
Kāf kelāmı gör nedür küllî himmet
Lām lezzāt-ı ezeldür aña minnet
Mīm mülkinde ḳonan varlıḳdur iy şāh
Nūn nūr-ı Muşţafā'nuñ n'ola nāmı
Vāv varanlar vahdetde oldı cāmı
Hā ḫazretüñde²¹⁹ Hū didi hele Memi²²⁰
Yā yoluñda ḳonan varlıḳdur iy şāh

-41-²²¹

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Kimdür ol kim derd içinde kendüyi seyrân ide
Ma' nâda ma' nâ yüzinden görine gören gide
Açılıp 'aynında 'aynı 'ayn ide anı güde (?)
On sekiz biñ 'âleme âyîne olur aynada

Kim me' âniden nişâne isteyü görsün özin
Özge 'irfândur özinden bulalar gözlü gözin
Her nişândan bî-nişân gösterür ra' nâ yüzün²²²
On sekiz biñ 'âleme âyîne olur aynada

Naḳş iden naḳşında ḳaldı naḳşını naḳḳāş iden
Gör ne oldı ḫüsnüñe ol naḳş ile naḳşı olan
Perde bu göz daḫı yā kimdür[ür] ol gözden gören
On sekiz biñ 'âleme âyîne olur aynada

Zāt-ı Bārī perdesin açsa olur rûḫa ğıda
Görinür 'aynıyla 'aynı 'ayn olan 'ilm-i Ḥudâ²²³
'İlm-i Rabbānī olursa olmaya ḫarf-i şadā
On sekiz biñ 'âleme âyîne olur aynada

-42-²²⁴

11'li Hece Ölçüsü

²¹⁸ Metinde “ḳarndan”

²¹⁹ “Hazret” kelimesi “ح” ile yazıldığından elifnâmenin tertibi bozulmuştur.

²²⁰ Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

²²¹ Ö 35a-35b. Bu şiir H nüshasında bulunmamaktadır.

²²² Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

²²³ Bu bentteki ilk iki mısra 37. şiirin son bendinin ilk iki mısrasıyla aynıdır.

²²⁴ Ö 35b. Bu şiir H nüshasında bulunmamaktadır.

Cihân naqşı nedür aña başkanlar
Gel cevâbuñ vir diyeler maşşerde
Niçe dürlü dürlü hâlet görine
Gel hâlüñi gör diyeler maşşerde

Anı görmeyenüñ gözi kör ola
Eline alanuñ yüzi qar'ola
Ta' alluq eyleyen Hâk'dan dūr ola
Gel dergâhdan sür diyeler maşşerde

Zebâniler bulup bir yer tular
Hemân ol dem cehenneme atalar
Erenleri nebîlere katalar
Gel murâda ir diyeler maşşerde

Ehl-i tevḥîd olan cümle seçile
Cennetler seyr idüp andan geçile
Ḳudretinden zâta tapu açıla
Gel didârı gör diyeler maşşerde

Nebîler²²⁵ velîler şâf şâf tular
Görelər zâtuñı hayrân olalar
Memi Cân Hudâ'ya Hâk Hû diyeler
Gel evrâda tur diyeler maşşerde

-43-²²⁶

16'lı Hece Ölçüsü

Allâh didüm ' aşka taldum yanalum yanalum Mevlâ
Yanmağı ' aşkuñda buldum yanalum yanalum Mevlâ

Nâr-ı ḥasret irdi câna gözüm yaşı döndi kıana
' Aşkuñ ile döne döne yanalum yanalum Mevlâ

İnce ' aşıklar geldiler her biri ḥişşe aldılar
Yanmağı bize virdiler²²⁷ yanalum yanalum Mevlâ

Derd ü belâ cevır ü cefâ miḥnet ü ğam²²⁸ ' ayn-ı vefâ
Âhum irsün küh-ı Ḳâf'a yanalum yanalum Mevlâ

²²⁵ Metinde "Nebîlerle"dir. Vezin gereği yukarıdaki şekli tercih edilmiştir.

²²⁶ Ö 35b; H 18 a.

²²⁷ virdiler Ö: kıodılar H.

²²⁸ miḥnet ü ğam H: miḥnet ğam Ö.

Memi geldi bu hâl için ağlayup inlemek için
Derdüm hemân zātuñ için yanalum yanalum Mevlâ

-44-²²⁹

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Çapuña geldüm ğarîbem umaram senden vefâ
Merhabâ iy 'aşıkân-ı yâ Muhammed Muştafâ
Hamdü li'llâh cümle 'âlem buldılar senden şafâ
Merhabâ iy 'aşıkân[-ı yâ] Muhammed Muştafâ²³⁰

Zât-ı nûrından yaratmışdur anı Perverdigâr
Şâfidür ol nûr gibi yokdur nizâ' ol gül-'izâr
Ay u gün üftâdesidür zîkr bu leyl ü nehâr²³¹
Merhabâ iy 'aşıkân-ı yâ²³² Muhammed Muştafâ

Yâ İlähî görelüm aşhâbuñ ile ol günü
Sırr-ı dīvân-ı Muhammed içre bulalum seni
Zümre-i 'irfândan olanlar didi dâ'im bunı
Merhabâ iy 'aşıkân-ı yâ²³³ Muhammed Muştafâ

Cennet ile 'arş-ı a'lâda melekler her seher
Ol ulı sulţânı anda medh iderler ser-te-ser
Fahr-i 'âlemden **Memi Cân** müjde geldi bu haber
Merhabâ iy 'aşıkân-ı yâ²³⁴ Muhammed Muştafâ

-45-²³⁵

11'li Hece Ölçüsü

'Äleme taldurdu luţf u ihsânı
Hâzret-i Mevlâ'nuñ dostı habîbi
Ümmeti yolına terk itdi cânı
Hâzret-i Mevlâ'nuñ dostı habîbi

²²⁹ Ö 35b-36a; H 2b-3b.

²³⁰ 'aşıkân-ı yâ Muhammed Muştafâ Ö: 'aşıkân-ı pür-uşül-i Muştafâ H.

²³¹ leyl ü nehâr H: leyl nehâr Ö.

²³² 'aşıkân-ı yâ H: 'aşıkân Ö.

²³³ aşıkân-ı yâ H: 'aşıkân Ö.

²³⁴ aşıkân-ı yâ H: 'aşıkân Ö.

²³⁵ Ö 36a. Bu şiir H nüshasında bulunmamaktadır.

Düreler dünyâyı mahşer qurıla
 Yazıklı günâhlar anda şorıla
 Günâhlı kullara [o] destgîr ola
 Hâzret-i Mevlâ'nuñ dostı hâbîbi

“Nefsî nefsi” diye cümle enbiyâ
 Ol “Ümmetüm” diye döne yüz bize
 “Bağışla suçların yâ Rabbi!” diye
 Hâzret-i Mevlâ'nuñ dostı hâbîbi

Vara mahşer yollarını araya
 Ala ümmetlerin cennete qoya
 Umaram **Memi**'ye ümmetüm diye
 Hâzret-i Mevlâ'nuñ dostı hâbîbi

-46-²³⁶

15'li Hece Ölçüsü

Senüñ ‘ aşıklarun bunda n’eyler n’eyler yâ Nebî
 Hâsretünñden zârî zârî inler inler yâ Nebî

Tağlar²³⁷ taşlar aqar seller deryâ cüş idüp gümler
 Bâğ u bâğçe [vü] bâğbânlar ağlar [ağlar] yâ Nebî

Bülbüller cüş ider gülde ‘ aşıklar bile anda
 Cümle mahlûk seni dilde söyler söyler yâ Nebî

Ruhsârũndan esen yiller ‘ uşşâka yol kıılır beller²³⁸
 ‘ Ummânı nüş iden kullar çağlar çağlar yâ Nebî

Her kim diye Muştafâ²³⁹ ziyâ virür Qâf’ dan Qâf’ a
Memi Cân’ı sensüz şafâ dağlar dağlar yâ Nebî

-47-²⁴⁰

Fâ’ ilâtün Fâ’ ilâtün Fâ’ ilâtün Fâ’ ilün

²³⁶ Ö 36a; H 14a.

²³⁷ Tağlar Ö: Dağlar H.

²³⁸ Bu mısradâ vezin aksamaktadır.

²³⁹ Metinde “diye yâ Muştafâ”. Vezin gereği yukarıda şekli tercih edilmiştir.

²⁴⁰ Ö 36b; H 5b-6b.

Bu cihân âyînesinden²⁴¹ görinen gören kıanı
Güşe-i vaħdetde rüşen gördiler pîrân anı
Baṭn-ı bāṭın içre görsem noḡṡaya gizler Ğanî²⁴²
Sen anı insānda seyrān eyle andan sen seni

Nūr olur ʿ aşıḡlara her bir maḡāmuñ perdesi
Maʿ nevî miʿ yār içinde seyr iderler herkesi
Seyr-i Sübhānî olursa Muşṡafāʾ dur arḡası
Sen anı insānda seyrān eyle andan sen seni

Hāḡḡ idüp āb-ı ḡayātî kimdür ol andan içe
On sekiz biñ ʿ ālemi bir bir bilüp ḡālî geḡe
Yedi deryā üzre²⁴³ maʿ nā niḡe yirler var niḡe²⁴⁴
Sen anı insānda seyrān eyle andan sen seni

ʿ Ayn ile²⁴⁵ aynaya baḡsañ görinür cümle cihān
Gözliyi görseñ içinde naḡş olur ḡalmaz nihān
Her niḡe seyrān iderseñ şanma kim gördüñ hemān
Sen anı insānda seyrān eyle andan sen seni

Cāniyā şemsüñ ziyāsın görmegi bilmek gerek
ʿ İlm-i ʿ uḡbādan nişānı almaḡa ölmek gerek
Her nişāndan bî-nişānı cümleden bulmaḡ gerek
Sen anı insānda seyrān eyle andan sen seni

-48-²⁴⁶

Fâʾ ilâtün Fâʾ ilâtün Fâʾ ilâtün Fâʾ ilün

Bu cihān âyînesinden görinen gören kıanı
Naḡş iden naḡşında ʿ ādil gösterür günden günü
Öyle rengi ḡanda gördüñ ala beñzetmiş Ğanî
Sen anı insānda seyrān eyle andan sen seni

Sendedür hem bendedür ismi ʿ ayān olmuş mıdur
Oḡıyan vaşṡın anuñ resmin bile bilmiş midür
Eline alınmayan bilmek ola gelmiş midür
Sen anı insānda seyrān eyle andan sen seni

²⁴¹ âyînesinden H: âyînesinde Ö.

²⁴² Ğanî H: anı Ö.

²⁴³ üzre H: içre Ö.

²⁴⁴ niḡe yerler var niḡe H: birle varınca Ö.

²⁴⁵ ʿ Ayn ile Ö: ʿ Aynuña H.

²⁴⁶ Ö 36b; H 6b-7a. Bu şiirin birçok mısraı bir önceki şiirle aynıdır.

Şahñ-ı şahrâ neş'esinden anı halk itdi Hudâ
 'Ākıl ü dānâ olan cānuñ aña eyler fedâ
 Bu ne sırdur bir nişānı²⁴⁷ olmaya tola²⁴⁸ edâ
 Sen anı insānda seyrān eyle andan sen seni

Derd ile çarhuñ nişānı devr ider deryā-dili
 Dem-be-dem cevri ü cefāda kırdılar aña yolu
Cāniyā dār-ı fenāda tolı²⁴⁹ bu devrān tolı²⁵⁰
 Sen anı insānda seyrān eyle andan sen seni

-49.²⁵¹

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

Cihān 'āşık neye 'āşık nedür 'ālemde maşşüdi
 Anuñ dağı dili üzre veli insān ola yādi
 Hevā ile esir²⁵² oldu neler ola göre bādi
 Anuñ içindedür tağı tecellî kıldı üstādi

Semāvātuñ şadāsından dönüp devrān şadā özler
 Felekde inleyen kimdür inildesin o da gizler
 'İnāyetden hitāb olsa yedi yirden nidā gözler
 Anuñ içindedür tağı tecellî kıldı üstādi

Revān olup açar yaşı gülistānda güler bağlar
 Derūnı dem-be-dem dilde 'alevlerle yanar tağlar
 Gören deryā-yı 'aşkından aķamadı gine²⁵³ çağlar
 Anuñ içindedür tağı tecellî kıldı üstādi

Türābdan halk iden 'Ādil gine²⁵⁴ toprak ider anı
 Bir²⁵⁵ oldu yedi kat sende vara vara içeri kanı
 Daşından düşme gel taşra içeridür **Memi Cāni**
 Anuñ içindedür tağı tecellî kıldı üstādi

²⁴⁷ bir nişānı H: bî-nişānî Ö.

²⁴⁸ tola m: dola H.

²⁴⁹ tolı m: dolı H.

²⁵⁰ tolı m: dolı H.

²⁵¹ Ö 36b-37a; H 7a-7b.

²⁵² esir Ö: esen H.

²⁵³ gine H: yine Ö.

²⁵⁴ gine H: yine Ö.

²⁵⁵ Bir H: Yir Ö.

-50-²⁵⁶

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

Bi-ḥamdi'llāh ʿ ināyetden şunıldı şadr-ı sultānī

Sa' adet tācını kimdür geyüp görine rūḥānī

Oқыyup bā-yı bi'smi'llāh şadā-yı şavt-ı a' lādan

Açılıp cümle her ma' nā daḥı hem rūḥ-ı insānī

Şıla vācibdürür bize açup bātını batnından

ʿ Ulüm-ı noḡta-i bādan oḡıda cümle ʿ irfānı

Ṭarīḡat şadrına bī-bāk²⁵⁷ oturmuşdur emīrāne

Ledünnī perdesin açsa görine sırr-ı Sübhānī

Memi Cān bugün kimdür ʿ ulūmuñ ola ʿ ayneyni

Cenāb-ı ḥazret-i Ḥaḡdan oḡıya “bā” ile “nū”nı

-51-²⁵⁸

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

ʿ Aşḡ bazārı içre gördüm şatar olmuş ben beni

Beni buldum bende oldum ben de alaydum anı

ʿ Aḡla vardum devr içinde artdı derdüm dem-be-dem

ʿ Āḡıl eydür beni isterseñ²⁵⁹ öl diril bul seni²⁶⁰

Göñle şordum küfr içinde durmayup imān arar

Küfr [ü] imān bilmeyenler beni bilmez dir Ġanī

Ma' nā benden ma' nādan ben²⁶¹ oldı ʿ irfān-ı nihān

On sekiz biñ ʿ āleme ger gitmeyen benden ḡanı

Cān u dilden cevır odına yana geldüñ yana sen

Memi Cān'dur nişanı beni ararsın her günü

-52-²⁶²

14'lü Hece Ölçüsü

²⁵⁶ Ö 37a; H 10a.

²⁵⁷ Metinde “bī-pāk”dir. Mânâ gereği yukarıdaki şekli tercih edilmiştir.

²⁵⁸ Ö 37a; H 12a.

²⁵⁹ isterseñ H: ister Ö.

²⁶⁰ Bu mısırda vezin aksamaktadır.

²⁶¹ ben H: bir Ö.

²⁶² Ö 37a-37b; H 13b-14a.

Var mıdur ‘ âlemde bir dünyâ gibi hercâyî
 Sevdüğünü saña karşı ol ider pehlüyü
 Çünkü ‘ ömrüm fânîdür n’idem kırî gâvgâyî
 ‘ Âkıl olan n’eylesün anuñ gibi bed-ñüyü
 Al saña bağışladum şimden girü dünyâyı

Bir bahâr-ı göncedür geymiş libâs gögini
 Argâvânî al renge çün boyanmış her yanı
 Kim yir ise acıdur bilmez ‘ acebdür ħunı
 Ger virürseñ almazam şâhum bir pula anı
 Al saña bağışladum şimden girü dünyâyı

Gerçi kim bir hoşcadur şahñ-ı çemende bâğı
 Sâde-rüy tıfıl ile tölmiş²⁶³ serpilür çağı
 ‘ Ays u nûşa aldanan yaķar yürece dağı
 Ĥubb-i dünyâ olana yarın şunulur ağı
 Al saña bağışladum şimden girü dünyâyı

Güne güne gösterür ol destinde²⁶⁴ lu‘ b hüner²⁶⁵
 Kim ta‘ alluķ eylese ruĥşat virür anı sever
 Dermendi yinmege dişlerin biler ol bî-ħaber
 Bilsün²⁶⁶ anı **Memî** kim bâķî kâlanmış mu‘ teber
 Al saña bağışladum şimden girü dünyâyı

-53-²⁶⁷

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

Nâgehân sem‘ üme çün irişdi²⁶⁸ ĥuccâcuñ üni
 Şıdķ ile girdüm yola pes kıbleye döndüm yöni
 Dest-gir ola Ĥabîb’ün²⁶⁹ fazluñ ile yâ Ġanî
 Cümle ‘ uşşâķ ile Mevlâ Ka‘ be’ye irgür beni

Yâ İlâhî ‘ izzetüñ-çün ĥudretüñi kıl beyân
 Kâ’ inâtı bir nefesde yoğ iken kılduñ ‘ ayân
 Cürmüm ile işigüñe sürinüp varam yayan
 Cümle ‘ uşşâķ ile Mevlâ Ka‘ be’ye irgür beni

²⁶³ tölmiş Ö: dolmuş H.

²⁶⁴ destinde Ö: dostına H.

²⁶⁵ Bu bendde vezin 14 heceden 15 heceli nazım şekline dönmüştür.

²⁶⁶ Bilsün H: Bilmesün Ö.

²⁶⁷ Ö 37b; H 16a-16b.

²⁶⁸ çün irişdi Ö: çünkü irdi H.

²⁶⁹ Ĥabîbüñ Ö: Ĥabîbi H.

Kıldı fazlu'llāh ezelden anı Beytu'llāh ola
Sırr ile girdüm Şafā'ya 'ārif-i bi'llāh ola
İrem istikbāle maḥfī nālīşi Allāh ola
Cümle 'uşşāk ile Mevlā Ka'be'ye irgür beni

Faḥr-i 'ālem ol maḳāmuñ virdi vaşfindan ḥaber
İrenüñ²⁷⁰ ol menzile cümle günāhından²⁷¹ gider
Zārı zārı āh idüp iñler **Memi Cān** her seḥer
Cümle 'uşşāk ile Mevlā Ka'be'ye irgür beni

-54-²⁷²

16'lı Hece Ölçüsü

Ayrılığūñ iftirākı deldi bağrum ḥasret oḳı
Celālūñ cemālūñ ḥaḳḳı Rabbüm seni görem mi ki
Kār itdükce hecrūñ²⁷³ nārı iñilerüm zārı zārı
Perde olmış zātuñ nūrı Rabbüm seni görem mi ki
'Āşıqlaruñ yolın²⁷⁴ bilsem yā bir ḥaber alabilsem
Ölsem bārī ölebilsen²⁷⁵ Rabbüm seni görem mi ki
'Ārı²⁷⁶ nāmusı terk itdüm fenā fi'llāh yolın tıtdum²⁷⁷
Başum alup çıkup gıtdüm Rabbüm seni görem mi ki
Elestde eyledüm 'ahdi bunda pīrden aldum desti
Çürüdürem sinde postı Rabbüm seni görem mi ki
Yā Hū didi **Memi Cāni** yiri gögi dutdı üni
Seyller oldı gözüm ḳanı Rabbüm seni görem mi ki

-55-²⁷⁸

16'lı Hece Ölçüsü

Gel zıkr idelüm evvelā Hū dimekdür bize evlā
İsm-i a'zam ḥayyü'l-^çulā *el-ḥamdü li'llāh* yā Mevlā

²⁷⁰ İrenüñ H: İr ol Ö.

²⁷¹ günāhından H: günāh andan Ö.

²⁷² Ö 37b; H 19a.

²⁷³ hecrūñ H: hergiz Ö.

²⁷⁴ yolın H: yolını Ö.

²⁷⁵ Ölsem bārī ölebilsen H: Alsam bārī ele alsam Ö.

²⁷⁶ 'Ārı H: 'Ār Ö.

²⁷⁷ tıtdum Ö: dutdum H.

²⁷⁸ Ö 38a; H 21a.

Aḥad-i Bārî te‘ālā sulṭān-ı ‘ālemdür ḥālā
Vechidür belagü’l-‘ulā²⁷⁹ *el-ḥamdü li’llāh* yā Mevlā

Biñ bir ismüñ cümle Ḥaḳ’dur senden ulu sulṭān yoḳdur
Raḫmetüñ deryāsı çoḳdur *el-ḥamdü li’llāh* yā Mevlā

Yaratduñ²⁸⁰ cümle ‘ālemi ‘āşî için yapduñ²⁸¹ ṭamu
Zîkr-i şāfi oldı **Memi** *el-ḥamdü li’llāh* yā Mevlā

-56-²⁸²

Fâ’ ilâtün Fâ’ ilâtün Fâ’ ilâtün Fâ’ ilün

el-Firāk iy dostlarum virmez emān gelür memāt
Bilmiş ol kim yarın anda ḳurulur²⁸³ ḳıldan şırāt

Açuben oḳıyalar defter-i dīvānuñ ‘ayān
Ḳorḳu oldur şunula şol elüñe ḳara berāt

Diyeler²⁸⁴ ne getürdüñ fāniden bu bākî eve²⁸⁵
Zihî devlet şol ḳula bulına ol demde şalāt²⁸⁶

Şol ma‘āşiler bulup bend-i²⁸⁷ melāmetle özin
Muttaḳiler çağrışup faşih zebānla eş-şalāt

Ümmet-i Aḫmed’den olan göre Ḥaḳ didārını
Umaram **Memi Cani** anlarla ola ber-murād

-57-²⁸⁸

Fâ’ ilâtün Fâ’ ilâtün Fâ’ ilâtün Fâ’ ilün

Halk idüp Ḥallāḳ-ı ‘ādil görünür senden saña
Kimdür ol görmek dilerse ṭoymaya²⁸⁹ zerre aña
‘Ārif-i bi’llāh olan yā nice baḳdı her yaña
Zıll-ı ḥāşşam devr içinde görinen ‘aynum baña

²⁷⁹ belagü’l-‘ulā H: bāḡu’l-‘ulā Ö.

²⁸⁰ Yaratduñ H: Yaratdı Ö.

²⁸¹ yapduñ H: yapı Ö.

²⁸² Ö 38a; H 15b-16a.

²⁸³ Bilmiş ol kim yarın anda ḳurulur H: Bilmiş ol yarın anda ḳurulusar Ö.

²⁸⁴ Diyeler H: Diye Ö.

²⁸⁵ Bu mısra da vezin aksamaktadır.

²⁸⁶ Bu mısra Ö nüshasında 2. beytin 2. mısraıyla yer deḡiştirmiş vaziyettedir.

²⁸⁷ bend-i H: bende Ö.

²⁸⁸ Ö 38a; H 12b-13a.

²⁸⁹ ṭoymaya H: doymaya Ö.

Bu ‘ayānuñ her birinden bir nişān almak gerek
Hem daħı ma‘ nā yüzinde bī-nişān olmak gerek
Ĥāliyā ‘irfān içinde ol nişān olmak gerek
Zıll-ı ĥāşşam devr içinde görinen ‘aynum baña

Zāt-ı Bārī neş’esinden naķş olur cümle cihān
Niçe biñ ‘ālem olup ĥālā niye olmuş nihān
Her biri bir bāb içinde birbirin kılmış ‘ayān
Zıll-ı ĥāşşam devr içinde görinen ‘aynum baña

Bu ta‘ ayyünden bilindi pertev-i nūr-ı Ĥudā
Ĥüsnüme aşlum mu‘ ammā vaşf olam bu ben gedā
Cāniyā vaħdet mişālün²⁹⁰ burada kıldum edā
Zıll-ı ĥāşşam devr içinde görinen ‘aynum baña

-58-²⁹¹

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

İki ‘ālem şehensāhı aryalum ara tıldı²⁹²
Cihānı bildüren birdür bire birler murād oldı
Olup muħtār muħtārı fażiletle²⁹³ Furād oldı
Anı sulţān murād itdi velī Sulţān Murād oldı

‘Aķıllar her nice pervāz iderse irmeye dürre²⁹⁴
Ziyā virdi güne gözler kamaşur duymaz ol zerre
Vişāli ġayr-ı meftūħdur müsemmə oldılar sırıa
Anı sulţān murād itdi velī Sulţān Murād oldı

Anuñ çün *ķābe ķavseymi* müzeyyen eylemişdür Ĥaķ
İrüp firdevs-i a‘ lāya Ĥudā ĥaķķı anuñdur Ĥaķ
Livā ’ü’l-ħamdüñ altında ķadīm kıldı ķadīm elħaķ
Anı sulţān murād itdi velī Sulţān Murād oldı

Cemāl-i ĥazretüñ zıllı muħakkaķdur bi-ħamdi’llāh
Şerī‘ at bendinüñ bendi ķomış anı kerīmu’llāh
Du‘ āsıyla du‘ ācıdur **Memi** kemter ķulı va’llāh²⁹⁵
Anı sulţān murād itdi velī Sulţān Murād oldı

²⁹⁰ mişālün Ö: mişāli H.

²⁹¹ Ö 38a-38b; H 7b-8a.

²⁹² tıldı Ö: dıldı H.

²⁹³ fażiletle Ö: fażiletde H.

²⁹⁴ dürre Ö: zerre H.

²⁹⁵ va’llāh H: Allāh Ö.

-59-²⁹⁶*Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün*

İsm-i zātuñ maẖarıyam sırrına oldum nihân
 Āyini āyine kıldum görünür Hâk'dan nişân
 Bu nedür ben ben diye bir 'aks olur görsem cihân
 Arz idem evvel beyānda āsümān oldum hemān

Qandil-i şân-ı vücūdum andadur levh ü kalem
 'Arş-ı a'lāyam uşulde Ka'be-i mihrāb olam
 Oqınur zahrında meşür cümle her müşkil kelām
 Arz idem evvel beyānda āsümān oldum hemān

Naşşımı naşş eyleyüp 'aynuma gösterdüm bugün
 Menzil-i rāh-ı rızāda olmışam cümle kevin
 Yā dahı vahdet yüzinde zerreden zerre yoğın
 Arz idem evvel beyānda āsümān oldum hemān

'Ālem-i ma'nāda ma'nā gözdürür gözler gözi
 Bu ta'ayyün 'āleminde özüne özge özi
 Lem-yezelden mün'akisdür cismüme bātin yüzi
 Arz idem evvel beyānda āsümān oldum hemān

On sekiz biñ 'ālemi seyrān iden gelsün beri²⁹⁷
 Berr ü baħri bir nazarda isteyen ma'nā görür
 Bu lügaz oldı haķā'ıķ ma'nāsı ma'nā virür
 Arz idem evvel beyānda āsümān oldum hemān

Bu 'acebdür devr içinde ğayrıyı görmez gözüm
 Kā'inātuñ perteviyem görinen kendü özüm
 Zıll-ı hāşşam Cāniyā burada çokdurur sözüm
 Arz idem evvel beyānda āsümān oldum hemān

-60-²⁹⁸*Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün*

Bi-ħamdi'llāh ki ħalk itdi hidāyetdür Hâkķ'uñ varı
 Emānet oldı ben bende gine benden alur varı
 Neden geldüm neye geldüm neye gidem neye varı
 Dilā dil-cū kılan oldur veli varlıkdadur varı

²⁹⁶ H 3b-4a. Bu şiir Ö nüshasında bulunmamaktadır.

²⁹⁷ Bu mısradaki kafîye uyumsuzluğu vardır.

²⁹⁸ H 10a. Bu şiir Ö nüshasında bulunmamaktadır.

Derūnum derdine şorsam ne kıldı āh ile zārī
Bu gönlüm ıssı hālā nedür ezelden bendedür varı²⁹⁹
Muhaqqak her merātibde aşıl aşla vara yūri
Dilā dil-cū kılan oldur velī varlıkdadur varı

Nişānum her nişān içre nişān alsam nişānsızdur
Müsem mā gösterür ‘aynın nazar kılsam iki gözdür
Görinen halk-ı ‘ālemde gine kendümd’olan özdür
Dilā dil-cū kılan oldur velī varlıkdadur varı

Hakikat ‘ilm ile ‘aql üçi üç dürlü çāh oldı
Açıldı yedi kat deryā yüzinden hāşş u ‘ām oldı
Budur ahkām-ı insānī **Memi** bir bir beyān oldı
Dilā dil-cū kılan oldur velī varlıkdadur varı

-61-³⁰⁰

14’lü Hece Ölçüsü

‘Aşkla ‘aşıq uyan sen seni göresin ‘ayān
Sen misin saña uyan cāna cānānum dayan

‘Aql ile ‘aqluña var fikr ile fikrūñ [g]ider
Gönlüñi gönülde gör cāna cānānum dayan

Bu cānuñ cānuñ degül cān u dil anuñ degül
Cānuñ cānuñda bil cāna cānānum dayan

Hālūñ hāle hāl olsun yoluñ yola yol olsun
Memi Cāni kul olsun cāna cānānum dayan

-62-³⁰¹

11’li Hece Ölçüsü

Evvel neden dünje geldüñ göreyin
Hālīkı gördüñ mi saña şorayın
Bilür iseñ cümle varum vireyin
Dura felek dura gör ne diyeyin

²⁹⁹ Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

³⁰⁰ H 12a. Bu şiir Ö nüshasında bulunmamaktadır.

³⁰¹ H 13a-13b. Bu şiir Ö nüshasında bulunmamaktadır.

Cihân içre niçe eyü yatlu çok
 ‘ Ālemde qadîmi sencileyin yok
 Doğrı söyle qandadır qazret-i Hâq
 Dura felek dura gör ne diyeyin

Nebîler velîler bunda geldiler
 Emr-i rızâ-yı Hâq saña qondılar
 Mihmân iken sende nice öldiler
 Dura felek dura gör ne diyeyin

Yeri gögi kâ’inâtı büründüñ
 Mâ’î atlâs geyüp siyâh şarındüñ
 ‘ Aceb niçün dürlü dürlü göründüñ
 Dura felek dura gör ne diyeyin

Devrân dönüp semâvâtı iñledür
 Āsümân âh idüp günü baqladur
 Burc u bârü **Memî Cân**’ı aqladur
 Dura felek dura gör ne diyeyin

-63-³⁰²

14’lü Hece Ölçüsü

‘ Āşık neden bell’olur gözi yaşı seyl olur
 Bir ân olmaz kim diñe deryâ gibi göl olur

Aqlar iñler hem güler Mevlâ Mevlâ dir döner
 Dîn-i İslâm’da yanar ‘ aşk-ı Hâq’a yol olur

Zikr-i tevḥîd dilleri ‘ ilm [ü] ‘ irfân-ḥ’ânları (?)
 Hâq-ı ‘ âlem onları şanurlar kim del’ olur

Girürler Hâq işine kıyup cân u başına
 Düşüp ‘ aşk âteşine yana yana kül olur

Gör **Memî Cân** qaşdını nic’ister Hâq dostını
 Yol idüp baş üstini t̄aliblere dil olur

³⁰² H 14a-14b. Bu şiir Ö nüshasında bulunmamaktadır.

-64-³⁰³

16'lı Hece Ölçüsü

Açıla rûhânî devlet geliñüz bu dervîşlige
Şaçıla nûrânî rahmet geliñüz bu dervîşlige
Habîbe ‘âşıkam diyen dergâha toğrı yol şoran
Hazret-i Mevlâ’yı seven geliñüz bu dervîşlige
Terk idelüm mâ-sivâyı tesbîh idinelüm Hû’yı
Her dem Allâh Allâh diyü geliñüz bu dervîşlige
Aşhâb yolın şoran gelsün zümre-i ‘uşşâkı girsün
‘**Âşık Memi** delil olsun geliñüz bu dervîşlige

-65-³⁰⁴

14'lü Hece Ölçüsü

Gör bu gözlerüm yaşı açar Hû deyü deyü
Rızâya giren kişi bakar Hû deyü deyü
Âh ider mest ü hayrân göz giryân ciger büryân
Sînesi olmuş ‘üryân öter Hû deyü deyü
‘Âşıklar irse bâğa dâğ yaçar dağı dâğa
Âh idüp üni göge çıkar Hû deyü deyü
Tarîkat erenleri inleşür zârı zârı
Gör **Memi** cümle varı yaçar Hû deyü deyü

-66-³⁰⁵

16'lı Hece Ölçüsü

Meydâna gelen merdâne merd olan gelsün meydâna
Pervâneveş yana yana merd olan gelsün meydâna
‘Âlemde sevmişem anı anuñ-çün yaratdı beni
Arayalum dün ü günü merd olan gelsün meydâna

³⁰³ H 17b. Bu şiir Ö nüshasında bulunmamaktadır.

³⁰⁴ H 18b. Bu şiir Ö nüshasında bulunmamaktadır.

³⁰⁵ H 20a. Bu şiir Ö nüshasında bulunmamaktadır.

Fakrı sevdi sulţânımız bizüm dünyâ oldı cânımız³⁰⁶
Yâ nic' olur imânımız merd olan gelsün meydâna

Dünyâyâ harc iden varın göre ol cehennem nârın
Ölüm gelür bugün yarın merd olan gelsün meydâna

‘Âkıl olan dünyâ sevmez zerre Hâk’ dan gönül ırmaz
Memî Cân yolından dönmez merd olan gelsün meydâna

KAYNAKÇA

- Ahmed Rifat, *Lugat-ı Târîhiyye ve Coğrâfiyye*, I, İstanbul, 1299.
- AKBAYAR, Nuri (hızl.), *Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî*, III, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 1996.
- AKKUŞ, Mehmet, “Hüsâmeddîn Uşşâkî”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, 18, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1998, ss. 515.
- Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, I, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1333.
- CUNBUR, Müjgan, “Memî Can”, *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, 6: Ankara: AKMB Yay., 2005, ss. 300.
- DANKOFF Robert - KAHRAMAN Seyit Ali – DAĞLI, Yücel (hızl.), *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, İstanbul: Yapı Kredi Yay, 2011.
- DERİN, Fahri Ç. - Vahid ÇABUK (hızl.), *Hüseyin Ayyansarâyî, Mecmûa-i Tevârîh* İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yay., 1985.
- DONUK Suat (hızl.), *Ne’izâde Atâyî, Hadâiku’l-Hakâ’ik fî-Tekmîleti’s-Şakâ’ik*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2015, Basılmamış Doktora Tezi.
- Hâfız Hüseyin Ayyansarâyî, *Mecmû’a-i Tevârîh*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine 1565.
- EKİNCİ, Ramazan (hızl.), *Hâfız Hüseyin Ayyansarâyî, Vefeyât-ı Ayyansarâyî*, İstanbul: Buhara Yay., 2013.
- EKİNCİ, Ramazan, “Memî Cân Efendi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2014. <http://www.turkedebiyatuisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=3178> (erişim tarihi: 12.12.2016)
- KIRKILIC, Ahmet (hızl.), *Murâdî Dîvânı*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı: 2015.
- KILIC, Mahmut Erol, “Manisalı Şeyh Memîcân-ı Saruhânî (v. 1008-1600) ve Eserlerinde Mevlânâ’dan Tesirler”, *I. Uluslararası Mevlânâ, Mesnevî ve Mevlevîhâneler Sempozyumu Bildirileri*, Manisa, 2002, ss. 205-220.

³⁰⁶ Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

- KILIÇ, Mahmut Erol, “Memî Can Efendi”, *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 29, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2004, ss. 86-87.
- KILIÇ, Mahmut Erol, “Uşşâkıyye”, *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 42, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2012, ss. 232-233.
- KOMİSYON, “Memî Cân Efendi”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 6, İstanbul: Dergâh Yay., 1986, ss. 246.
- KURNAZ, Cemal ve Mustafa TATCI (hızl.), *Mehmed Nâil Tuman, Tuhfe-i Nâilî*, II, Ankara: Bizim Büro Yay., 2001.
- Memî Cân Efendi, *Dîvân*, Süleymaniye Ktp. Hasan Hüsnü Paşa 796.
- Ömer Karîbî, *Dîvân*, Süleymaniye Ktp. Özel 925.
- Müstakim-zâde Süleymân Sa‘deddin Efendi, *Mecelletü’n-Nisâb*, Tıpkıbasım, Ankara: Kültür Bak. Yay., 2000.
- ÖNGÖREN, Reşat, *Osmanlılar’da Tasavvuf*, İstanbul: İz Yay., 2012.
- ÖZCAN, Abdülkadir (hızl.), *Şeyhî Mehmed Efendi, Vekâyi’ü’l-Fuzalâ*, 1, İstanbul: Çağrı Yay., 1989.
- ÖZCAN, Abdülkadir (hızl.), *Ne’izâde Atâyî, Hadâiken’l-Hakâ’ik fi Tekmileti’s-Şakâ’ik*, İstanbul: Çağrı Yay., 1989.
- Şeyhî Mehmed Efendi, *Vekâyi’ü’l-Fuzalâ*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine 1308.
- TAŞKESENLIOĞLU, Lokman, “Divan Edebiyatında Elifnameler Ve Bilinmeyen İki Elifname Örneği: Memî Can Saruhânî Ve Ömer Karîbî Elifnameleri”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, 58, Erzurum, 2017, ss. 159-202.
- ULUDAĞ, Süleyman, “Halvetiyye”, *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 15, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1997, ss. 393-395.
- YILMAZ, Ali ve Mehmet AKKUŞ (hızl.), *Hüseyin Vassaf, Sefîne-i Evliyâ*, 3-4, İstanbul: Kitabevi Yay., 2011.